4539

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౨౭ 27 | బహుధాన్యనామసంవత్సరము. ఆశ్వయుజ కార్తికములు. | సంచిక ౪. 4

కాకినాడ:

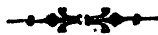
పరిషత్కార్యాలయమునఁ బ్రకటింపఁబడినది.

చందా, పోస్టువ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు 3-౦-౦.

విడిసంచిక, రు. ౦-౮-౦.

1938 అక్టోబరు, నవంబరు.

విషయసూచిక.

శ్రీ. శ్రీ. [illegible]పల్లి సూర్యారావుగారు.

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౨౭ | బహుధాన్యనామసంవత్సరము. ఆశ్వయుజకార్తికమాసములు. | సంచిక ౪

గత కార్తికబహుళ పంచమీశనివారమున (12-11-38) పరిషత్పత్రికాసంపాదకులును, ఆంధ్రభాషాభిమానులు నగు బ్రహ్మశ్రీ క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారాకస్మికముగ మరణించిరని వ్రాయుట కెంతయుఁ జింతిల్లుచున్నారము. వీరిభాషాభిమానము, కార్యదీక్ష, నిరాడంబరజీవితము నందఱికిని దెలిసినవే. వీరాంధ్రమునఁ బెక్కుగ్రంథముల రచించుటయేగాక తమిళము, కన్నడము మొదలగుభాషల జ్ఞానముఁ బడసి పరిషత్కార్యములఁ జక్కఁగ నిర్వహించియున్నారు. భగవంతుఁడు వీరి యాత్మకు శాంతి నొసఁగుఁగాత.

పరిషత్కార్యదర్శులు.

కీర్తిశేషులగు క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారి జీవితసంగ్రహము.

సాహిత్యవిశారద బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు

"జాతస్య మరణం ధ్రువం" అనునట్లు పుట్టినవారు గిట్టుటసహజము. అయిన నీలోకమునం గొందరు మహనీయులు భంగురములగు భౌతికదేహములం బాసినను స్థిరతరములగు కీర్తిదేహములతోం జిరంజీవులై వెలయుచుందురు. అట్టి యశఃకాయులలో క్రొత్తపల్లి సూర్యరాయసూరిగారొకరగుటకు సంశయములేదు.

ఈవిబుధవరుని జన్మస్థానము పీఠికాపురసమీపమున నున్న చెందుర్తియను గ్రామము. ఇందుం గ్రొత్తపల్లివారని ప్రసిద్ధిగాంచిన శ్రోత్రియకుటుంబమున రామయ్య సుబ్బమ్మగార్లను పుణ్యదంపతులకు నెనమండ్రుపుత్రులు, నిరువురు పుత్రికలు నుదయించిరి. ఈకుమారు లెల్లరు మేధానిధులు. విజ్ఞానఘనులు. ఈసోదరగణమున సూర్యరావుగా రారవవారు. వీరు చిన్ననాం డూరిసావడిబడిలోం దెలుగున వ్రాయను జదువను నేర్చి యట నంతకుంబై విద్దెల నేర్పు పాఠశాలలేకుండుటచే నింటనున్న యన్నలకడం బురాణములయందలి మేలుపద్దెముల వ్రాసికొని కంఠపాఠముసేయుచుం గాలము గడుపుచుండిరి. ఇట్లు పదునారేండ్లవయసు వచ్చువఱకుం జాతుర్తియందే వర్తించుచుండిరి.

ఇట్లుండగాం గాకినాడపట్టణమున గురజాడ శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారిచే నెలంగొలుపంబడిన రాజయోగిపత్రికాముద్రణాలయమునకుం బాలకులుగానుండిన పారేపల్లి లక్ష్మీనారాయణగారు మిత్రులవలన సూర్యరావుగారి తెలివితేటలం దెలిసికొని, కాకినాడకు వారిం బిలిపించుకొని, వీరి సుహృపస్వభావములకు సంతసమంది, తమ మందిరమునందే యుంచికొని పుత్రప్రేమతో నాదరించుచు, నచ్చుపని నేర్చుకొనుటకు

రాజయోగిముద్రణకార్యాలయమునఁ బ్రవేశపెట్టి, స్వయముగా ముద్రణాదికార్యముల బోధింపఁదొడఁగిరి.

అంత నచిరకాలములోనే సూర్యరావుగారు పరసాహాయ్యమక్కఱలేకయే స్వయముగా నక్షరములఁగూర్చుట యందును, ముద్రితపత్రముల దిద్దుటయందును నేర్పరులై, పత్రికానిర్వాహకులగు లక్ష్మీనారాయణగారికిఁ గొంత కార్యభారము తగ్గింపఁజొచ్చిరి. ఈరీతిగా పచ్చుపనుల నేర్చికొనుటయు కాక రాత్రులయందు శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారియొద్ద నాంధ్రప్రబంధములఁ జదువ మొదలిడిరి. విద్యార్థిదశ యిట్లు హాయిగ సాగించుచుండ "కాలమొక్కరీతి గడువబోదు" అను సామెతవడువున సూర్యరావుగారిని నందనుని పగిదిఁ బ్రేమించుచున్న పాలెపల్లి లక్ష్మీనారాయణమహాశయులు 1895 సం॥రం డిసెంబరు మాసాన దివి కేగుటయు, గురజాడ శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారు కాకినాడ పురమును వీడి విజయనగరమునకుఁ జనుటయుఁ దటస్థమాయెను. అందుచే రాజయోగికార్యాలయము పాలకాభావమున మూయఁబడవలసి వచ్చెను. కాని సూర్యరావుగా రప్పటికి పచ్చుకూటము నడిపింప సమర్థమగునేర్పును తెలుఁగునఁ బుస్తకముల రచియింప నవుపగు విజ్ఞానమును గడించియుండిరి.

రాజయోగి యాగినకొలది వత్సరములకే పోలవరము జమీందారువారగు శ్రీ కొచ్చెర్లకోట వేంకటకృష్ణారావుబహదూరు వారు సరస్వతీపత్రికాలయమును స్థాపించి దానికి శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి నధిపతులనుగా నేర్పరచి, వారికి సహాయులుగాఁ గార్యముల సాగింపసమర్థుఁడగు బుద్ధిశాలికై వెతకుచున్న సంగతిని గురజాడ శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారు తెలిసికొని సూర్యరావుగారి శక్తిసామర్థ్యముల నగ్గించుచు నుత్తరము వ్రాసిరి. అందుపై జమీందారుగారు సూర్యరావుగారిని సరస్వతీపత్రికాలయమున లక్ష్మీనరసింహముగారికి సహాయకార్యదర్శిగా నియమించిరి. ఈతరినుండియే సూర్యరావుగారి మేధావైభవము లభివృద్ధి నందజొచ్చినవి.

అపుడు పోలవరము జమీందారుగారియొద్దఁ బండితులుగానున్న దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రిగారి సాహచర్యమున సంస్కృతసాహిత్యప్రావీణ్యమును చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహకవిసింహుని స్నేహమునఁ దెలుగు కైతల నేర్పును సాకల్యముగా సమకూర్చికొని వీరు స్వయముగా గావ్యనిర్మాణము జేయఁదొడంగిరి. ఇట్లు క్రమముగాఁ గవివరులై వ్యాస రచనానిపుణులై ముద్రణాలయకార్యనిర్వహణదక్షులై సూర్యరావు గారు ప్రసిద్ధిగాంచిరి.

వీరు సరస్వతీపత్త్రికారాజమునఁ బురాతనాముద్రితగ్రంథముల నెన్నిటినో ప్రకటించిరి. వీరి ప్రయత్నములకుఁ బోలవరముజమీందారు వారు చేదోడై తగుప్రోత్సాహమును సమకూర్చుచుండిరి. ఇట్లు పదేడేండ్లు వీరు సరస్వతీపత్త్రికాలయమునఁ బ్రభుసమ్మితముగను సజ్జన స్తుత్యముగను ఆత్మగౌరవానుకూలముగను కాలము గడుపుచు సుఖముగానుండ గ్రాంథికాంధ్రభారతీపదారవిందసమారాధనాసక్తచిత్తులగు శ్రీజయంతి రామయ్యబుధవరేణ్యులు సూర్యరావుగారి గుణాతిశయము లను, కార్యనిర్వహణప్రావీణ్యము విని, చెన్నపురినున్న యాంధ్రపరిషత్పత్త్రికాకార్యాలయమునఁ బనిసేయుటకు రండని పిలుపు నంపిరి. వీరు వారి పిలుపుపైఁ జెన్నపురమున కేగి, పదిరెండేడ్లటఁ గాపురము చేసి, పిమ్మట పరిషత్తువెంటఁ గాకినాడపురమునకే తెంచి, బహుసమర్థతతో బండితప్రశంసార్హముగురీతిని నిదానముగాఁ బరిషత్కార్యములన్నిటిని నెరవేర్చుచు నిజకార్యాచరణనైపుణ్యము చేఁ బైయధికారుల గౌరవమునకుఁ బాత్రులై నిర్వదైదేండ్లు గడపి 1938 సంవత్సరము నెల పన్నెండవతారీఖు శనివారము పగలు పన్నెండుగంటల సమయాన నన్నకబలము నోటనిడు చుననాయాసముగా నసువుల బాసిరి. ఇప్పటికి వీరివయసు అరువదియారు వత్సరములు. ఈ యనాయాసనిర్యాణము జూడఁ జూడ నీ ధీనిధిపూర్వ భవమున యోగసమాధిధీయుఁడగు పుణ్యపురుషుఁడై కర్మశేషానుభవము నకుఁ దిరుగ నీకీతి నవతరించి ముక్తకర్ముఁడై ముక్తి నందెననుటకు సందియము లేదు. వీరిగుణసంపత్తిని వీరికిఁ బెద్దలయెడఁ గలభక్తిప్రపత్తులను

వివరముగా వ్రాయఁబూనినచోఁ నొకగ్రంథము కాఁగలదు. పత్రికాముఖమున నొక్కమారు వీరి ప్రావీణ్యమునుగూర్చి తెలియఁజేయుటకు వలనుగామిచే సంగ్రహముగ సూర్యారావుగారి పాండిత్యమును గూర్చి కొలఁదిగ ముచ్చటించి యీవ్యాసమును ముగింతును.

సూర్యారావుగారు సంస్కృతాంధ్రములఁ బండితులై యుండుట యేకాక, ఆంగ్లము, అరవము, కన్నడము, మహారాష్ట్రము, హిందీ, ఉరుదు భాషలయందుఁ జక్కని ప్రవేశముగల ధీమంతులు. వీరీభాషల యందుఁ బ్రకటితములగుచున్న పత్రికలను, కావ్యములను జదివి, వాని యందలి యందములగు భాగముల వినువారికి వివరించుచుండెడివారు. అన్నిటికంటెను వీరియందెన్నఁదగు సుగుణమేమి యన సకలాంకమును ప్రవర్తనము. మఱియు నిగర్వమునకు వీరి జీవిత ముదాహరణము. కలలోఁ గూడఁ బరుషము లాడి యెఱుఁగరు. ఈకవిశిఖామణి యనేక గ్రంథముల విరచించియుండెను. అందుఁ గొన్ని ముద్రితములైనవి. మఱికొన్ని యచ్చు కాఁదగియున్నవి. వానిపట్టిక నిటనిచ్చుచున్నాను.

ముద్రితములు.

1. దర్యోధనాభిమానము (నాటకము)
2. కన్యకాపరమేశ్వరి. (డిటో)
3. గుణమంజరి.
4. హరిశ్చంద్రమహారాజకథ.
5. వెట్టికవేయి విధములు.
6. కమలపాలిక.
7. ఆనందసాగరము.
8. రాజలక్ష్మి.
9. నీతిభవనము.
10. త్రిలోకసుందరి (నాటకము)
11. ఉదయేక్షు.
12. సిరియాళచరిత్ర.

అముద్రితములు.

1. అమోఘరాఘవము (నాటకము.)
2. శ్రీకృష్ణరాయలు (డిటో)
3. శుద్ధాంధ్రనిరోష్ఠ్యనిర్వచన కుచేలోపాఖ్యానము.
4. పొనగబిక్ష.
5. సౌభాగ్యసుందరి (నాటకము)
6. బాలికాబోధన.
7. సమస్యామంత్రి (600 నీతివాక్యములు.)
8. శ్రీరామశతకము.
9. చతుర్ణాటకము.
10. స్వకల్పలీల.

13. రామలక్ష్మణులు.
14. వాసవదత్త.
15. కచదేవయానులపెండ్లి.
16. హమ్మీరాదేవహరణ.
17. కళావిలాసము.
18. సంస్కృతకథాసారము.
19. బీరబలునివినోదములు.
20. నమస్కారములు.
21. పసానేతజాయ్.

11. కిరాతార్జునీయము (వచనగ్రంథము.)
12. సువృత్తశతకము.
13. శ్లోకోక్తులు (8 వేలు)
14. కాశీనాథశతకము.
15. ఆహ్లాదిని (పద్యకావ్యము)
16. జామాతృవిలాసము (నాటకము.)
17. రాజకళింగగంగు (డిటో)
18. సూర్యోదయమను పేరుగల స్వీయచరిత్రము ద్విపదకావ్యము. ఇది వీరి తుదికృతి.

ఇవికాక వీరెన్నియో యమూల్యములగు వ్యాసముల వివిధపత్త్రికలయందును బ్రకటింపఁజేసియుండిరి. నిజముగా నాంధ్రపరిషత్పత్త్రికాలయమున వీరివలెఁ గార్యములనేర్పుతో సాగింపఁగల కార్యనిర్వాహకులు సమకూరుట సందేహాస్పదము. సూర్యరావుగారు యువకులకు వినయవివేకాలంకృతమగు నిజజీవితము నుదాహరణముగఁ జూపుటయేకాక, వీరుచెందిన యనాయాసమరణముచేఁ జరమునకుఁ దమనిర్యాణము నపేక్షణీయముగఁ జేసియుండిరి.

ప్రస్తుతము వీరికిఁ గలాకోవిదుఁడగు పుత్త్రుఁడును, సౌభాగ్యవతియగు పుత్త్రికయు, చిరంజీవియగు బాలదౌహిత్రుఁడును, విధేయుఁడగు నల్లుండును, సాధ్వీమణియగు నిల్లాలునుకలరు. కరుణాకరుఁడగు భగవానుఁడు వీరికుటుంబమునకు నాయురారోగ్యాది భాగ్యములను, సూర్యరావుగారి యాత్మకుఁ గైవల్యానందమును నొసఁగెడుఁగావుతయని ప్రార్థించుచున్నాను.

మేఘసందేశము – యక్షునిశాపము

విమర్శకాగ్రేసర కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు.

కవిసార్వభౌముఁడగు కాళిదాసు వ్రాసిన కావ్యములలోనెల్ల చాల చిన్నదిగానుండు మేఘసందేశము గ్రంథమునందలి విశేషము పరికించిచూడఁ జాలపెద్దదిగా నున్నది. అది కాళిదాసు బుద్ధివైభవమునుఁ బట్టి కథాకల్పనాదికము కలిగియున్నది. అదంతయు కల్పితమే. కుబేరుని ప్రభుత్వములో నున్న యొకానొకయక్షుఁడు మత్తుఁడై తాను చేయవలసిన స్వామికార్యములు తిన్నగా జేయకఁ దిరుగఁజొచ్చెననియు నందుమూలముచే నాయజమానుఁ డాయక్షునకు సంవత్సరమువఱకు ద్వీపాంతరవాసశిక్షను విధించి వానిని రామగిర్యాశ్రమములలో శయనైకాదశి మొదలు ఉత్థానైకాదశివఱకు అనగా సంవత్సర మనుభవింపవలసినదని కుబేరుఁ డాజ్ఞాపింపగా నారీతిగా ననుభవింప నాతడు మొదలుపెట్టెననియు చెప్పబడియున్నది. ఇట్లాశిక్ష నెనిమిదిమాసముల వఱ కనుభవించెనట. కాని యింతలో వర్షకాలము వచ్చినది. వర్షకాలము విరహులకు మిక్కిలి దుస్సహము. ఆదుస్సహకాలములో వియోగ మనుభవింపలేక, తనభార్య మృతిపొందునేమోయని జంకి యామెకొక సందేశమును బంపిన నామె జీవించునను నాశతో నీనాల్గుమాసముల కాలములో శిక్షవలని వియోగమును గన్నుల మూసికొని యెట్లైన గడపవలసినదని బోధించుచు సందేశమునంపెను. అదియట మేఘసందేశము. అదియక్షుఁడు విరహమత్తుఁడై యొడలుదెలియక జడమైనమేఘ మెక్కడ సందేశముపట్టుకొని వెళ్లుట యెక్కడయని యాలోచింపక జడమతియై పంపెనట. ఈసందేశము పంపుట యాషాఢమాసములో ప్రథమదివసమునందు జరిగెనని మల్లినాథాదులు చెప్పుచున్నారు.

ఇంక మఱికొందరది యాషాఢమాసములో ప్రశమదివసమున జరిగినదని నుడువుచున్నారు. ఈవిధముగా వివాదము చిరకాలమునుండి వచ్చుచున్నది. కాని మల్లినాథాదులు చెప్పినదియే పొరబాటని తోచు చున్నది. రెండవవారు చెప్పినదే సత్యమని తోచుచున్నది. ఈవాదము నుగూర్చి యింకను జర్చించుటకు పూర్వము మనము ముఖ్యముగా తెలిసికొని నిర్ణయింపవలసినది మాసములు లోకములో అమాంతము లా పూర్ణిమాంతములాయను నదియై యున్నది. మల్లినాథసూరిగారు మాసములన్నియు నమాంతములే, యనగా నమావాస్యతో నంతమగు నవని తలంచి తనవాదమును తీసికొనివచ్చెను మనయాంధ్రదేశప్రాంత మునందు గల మాసములన్నియు నమాంతములే. ఇంక నుత్తరదేశము నందుగల మాసములన్నియో పూర్ణిమాంతములు. అట్టులయిన మన యక్షునిశాపము సరిగ హెచ్చుతగ్గు లంతలేకుండ సరిపోవును. యక్షుని శాప మోక్షమెప్పుడో గ్రంథమునందు స్పష్టముగ జెప్పఁబడియున్నది అదేదియన 'శాపాంతో మే భుజగశయనాత్ ఉత్థితే శార్ఙ్గపాణౌ' అని మూలమునందే తెల్పఁబడియున్నది. కాన యక్షునిశాపము కార్తిక శుద్ధఏకాదశితో పూర్తియైనది. సాధారణముగా మాసాంతము శుద్ధ ఏకాదశితో పూర్తిగాక పూర్ణిమతో నగును. గనుక మనము చెప్పు కొనునది యైదునోజులు భేదముగా నున్నది. ఈషద్వైషమ్య మవివక్షిత మని మల్లినాథుడే చెప్పియున్నాడుఁగదా. కావున శాపాంతము సరిగనే చెప్పబడినదని చెప్పుకొనవచ్చును. కావున నేవిధమగు భేదమును లేదని యే చెప్పవచ్చును. మల్లినాథుఁడు మాసాంతము పూర్ణిమతో నగుటను కనిపెట్టలేకపోయెనని చెప్పుకొనవలసియున్నది. అంతియకాని కాళి దాసు గ్రంథములో కాలభేదము వచ్చుచున్నదని చెప్పుకొన నవసరము లేదు. అమాంతమాసాంతమువఱకుగాని పూర్ణిమాంతమాసాంతము వఱకుగాని మనము వేచియుండనవసరము లేదు. యక్షశాపాంత మెప్పు డైనదో తెలుసుకొనిన జాలును. అది కార్తికశుద్ధఏకాదశితోనే యైన దని స్పష్టముగా గ్రంథమునందు చెప్పఁబడినది. కావున నదియే చూచు కొనవలెను. అలమతివిస్తరేణ. 'ఆషాఢస్య ప్రథమదివసే' యనుపాఠ మవసరము లేదు. 'ప్రశమదివసే' యనునది తప్పుగాదు.

వ్యాకరణశాస్త్ర ప్రశంస.

మల్లాది సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు నూజివీడు.

మఱియు గీర్వాణభాష వాఙ్మయావస్థను బొందకమునుపే యీ భాషకుఁ బండితులు సంస్కారము చేసియుండి రనియు నది యట్లుకానిచో నాదికాలము నుండఁగూడ నాభాషకు సంస్కృతభాషయను పేరెట్లు వచ్చు ననియు నాసంస్కారము గూడ బ్రాకృతాదిభాషాపదములకుఁ గొన్నింటికిఁ జేసి రనియుఁ గొందఱు చెప్పుచున్నారు. ఆవిషయము లాలోచింపఁదగినవి.

భాష వాఙ్మయావస్థను బొందకమునుపు కట్టుపాట్లు వ్రాయుట యెట్లు సాధ్యమగునని తలఁచిచో తెలియుచున్నది. ఏమన వ్యాకరణశాస్త్రము భాషపైనను, భాష యుచ్చారణము పైన నుచ్చారణము ప్రాణి పైనను, నాధారపడియున్నవి. ఆప్రాణులు వ్యక్తావ్యక్త ధ్వనికర్తలని రెండు తెగలు. అందువ్యక్తధ్వనికర్తలే ప్రస్తుతకార్యోచితులుగాన వారిలోఁ గూడఁ బ్రస్ఫుటస్థిరోచ్చారణకర్తల యుచ్చారణములే యీవ్యాకరణములకు మూలములు. అట్టితఱి నాశాస్త్రమును వాదులు చెప్పిన ప్రకారము చేయుటకుఁ బ్రస్ఫుటస్థిరోచ్చారణ కర్తలలో విమర్శకులంద ఱొకచోట నుండనవసరము లేనిచో వారు కూడఁ బలుకుకొని వ్రాయసముకట్టుట యెట్లు సాధ్యమగును? అంద ఱొప్పుకొని యాచరణములో నుంచినంగాని యదియంతట వ్యాపకమగుట యెట్లు? ఒకరు చెప్పినంతమాత్రమున నంద ఱామోదించి తెలిసికొనుట, యనుసరించుట సంభవించునా? కనుక వాదిమతమున నాప్రథమవ్యాకర్తలంద ఱొకచోటనుండి రనక తప్పదు. కాని వారంద ఱొకచోటనే యుండశక్యమా? అట్లున్నను వారు పరస్పర మతావలంబకులుగాఁ గాక యేకవిధాభిప్రాయులుగాఁగాని తప్పక యుందు రని నిర్ధారణయుండునా? అట్లుండుట సహజమా? అయి

నను భాషాచార్యులెందఱుగారు? అట్లున్నప్పుడు శాస్త్రాంతరాది రచయితలు తమశాస్త్రములలో నిచ్చిన శాబ్దికుల శబ్దానుశాసనముల నెట్లామోదించి యనుసరించుట సంభవించును? సమస్తశాస్త్రముల కంటె నీవ్యాకరణశాస్త్రమే ముందు పుట్టినదని నిర్ధారణ యెట్లు చేయ నగును? శాస్త్రాదికర్తలందఱు భాషను ననుసరించి తమగ్రంథములలో వ్రాయుటయే నిర్ధారణ యనినచో భాషవాఙ్మయావస్థను బొందకమునుపు భాషలో వ్యాకరణమునకు నాధారమైన వాక్య, పద, పదావయవ, ప్రత్యయాది, జ్ఞానము మొదట వారి కెట్లు కలుగు నని తలంచిరి? ఏవాక్యసముదాయమో యెవని నోటినుండియో యేకదండాకారముగ బయలు వెడలినప్పుడు దానినే శుశ్రూషాపూర్వకముగ నభ్యసించిన తరువాతవారు విమర్శకులైనచో వారికి దానియందు గ్రహింపదగిన యర్థమెట్లువచ్చుచున్నదో యను జిజ్ఞాస కలుగుట, విభజనము చేయఁబూనుట మొదలగునవి సంభవించునుగాని ముందుగనే, యనఁగా భాష వాఙ్మయావస్థను బొందకమునుపే యాకని యెట్లు సంభవించును? ఆ దండాకార వాక్యసముదయమే యాకాలమున నాభాషకు వాఙ్మయావస్థయును నా మతమున వాఙ్మయావస్థకుఁ బూర్వము వ్యాకరణరచనాభావము సాధ్యమగుచున్నది. వాదిమతమున వాఙ్మయావస్థకుఁ బూర్వము వ్యాకరణజ్ఞానము కలుగుటకు నాధార మేది? అనఁగా వాక్యపద్యాదులుకూర్పఁబడినప్పుడే వాని నాధారముచేసికొని యంకురించెడి వ్యాకరణమునకు నావాక్య పద్యాదు లొకచోఁ గూర్పఁబడకపోయినచో నాధారము లేక రచనాప్రవృత్తియే యసంభవమగు నని తాత్పర్యము, కనుక భాష వాఙ్మయావస్థను బొందకమునుపు భాషకు వ్యాకరణము చేసిరనుట సంగతముకాదు. పతంజలి భగవానుని "వేదాన్నో వైదికా స్సిద్ధా" యను వ్యాకరణశాస్త్ర ప్రత్యాఖ్యాన పక్షపరగ్రంథమునందలి "వేదాత్" అను పదమువలన వైదికభాష వ్యాకరణోత్పత్తికిఁబూర్వము వాఙ్మయావస్థను బొందినటగపడుట లేదా?

మఱియు, వ్యాకరణశాస్త్రోత్పత్తికిఁ దరువాతివారు సంస్కరణపద్ధతిఁదెలిసి భాషను సంస్కరించి తమతమ శాస్త్రాదికములలో వ్రాసియుండు రనిన నందురుగాక. ప్రాచీనులును, విప్రకృష్టదేశస్థు లగుపామరులును వాఙ్మయ రచయిత లయినచో వారు క్రొత్తగావచ్చిన యీశాబ్దికుల శబ్దానుశాసనము నెట్లనుగమింపఁగలుగుదురు? అట్లనుగమింపక వారు తమ గ్రంథములలో నప్పటివ్యాకరణమునకు విరుద్ధప్రయోగము లేవియైన, ననఁగా నప్పటి వైయాకరణులకు సంభవింపఁగూడనివియు నప్పటి యవైయాకరణులకు సంభవింపఁదగినవియుఁ, బ్రయోగించియున్నారా? అట్లన్నచో వారు క్రొత్తగావచ్చిన శబ్దానుశాసనము నెఱుఁగరనిచెప్పవీలగును గాని యాప్రయోగములు వాఙ్మయావస్థాప్రారంభకాలమునాఁటివియు, లేక వాఙ్మయావస్థాబాల్యకాలమునాఁటివియు నుత్పత్స్యమాన వ్యాకరణములకు మూలములునుగావ నందు నివి వ్యాకరణ విరుద్ధ మనియు, నిది యనుకూలమనియు, నేర్పఱుప నేరికి శక్యమగును.? మఱియు వైదికభాషానుశాసనమువలనఁ బ్రయోజనము దాని యర్థాదినిమిత్తముగ జ్ఞప్తియుంచుకొనఁదగిన యంశములందుఁ బొరపాటులు రాకుండఁ జేసికొనుటయే గాని యందలి ప్రయోగముల దుష్టతాదుష్టతలను నిరూపించుట గాదనిన నాయభిప్రాయము సర్వసమ్మతమైనచో ఋషులవాక్యములకు ననుశాసన మవసరముగాదు. కనుకనే

"లౌకికానాం హి సాధూనా మర్థం వా గనువర్తతే-
ఋషీణాం పున రాద్యానాం వాచ మర్థోనుధావతి."

యని భవభూతిమహాకవి ఋషుల యాధిక్యము నంతగఁ బొగడియున్నాఁడు. త్రిమునివ్యాకరణముకంటెఁ బ్రసిద్ధమై, వ్యాపకమైన మఱియొక వ్యాకరణము, మునిత్రయమునకుఁ బూర్వముగాని పరమునఁగానియున్నదని కని విని యెఱుఁగుదురా? అట్టితఱి వారిలోఁ బరమ ప్రామాణికుడైన పతంజలి మహర్షి "వేదా న్నో వైదికా స్సిద్ధా" యను వాక్య

తాత్పర్యమునకును భాషవాఙ్మయావస్థను బొందకమునుపు కట్టుపాట్లు చేసి రసనఃధునాతనవిమర్శకుల వాక్యతాత్పర్యమునకును విరోధము రాకమానుట లేదు. అట్లైనచో నేది గ్రాహ్యమో యేది త్యాజ్యమో యీవాదప్రధానులే నిర్ణయింపఁదగుదురు. కనుక భాషవాఙ్మయావస్థను బొందకమునుపు భాషకు కావలసిన కట్టుపాట్లు చేసి యుంచుటకు నేకాలమున నెట్టివారికి శక్యముకాదుగాన నట్టివ్రాత పొరపాటున వచ్చిన దని నాయభిప్రాయము.

ఇఁక గీర్వాణభాషకు సంస్కృతభాష యని యెట్లు వ్యవహారము గలిగినదో విచారింపఁదగినది.

సంస్కృతమను పదమును బాగుచేయఁబడిన యేవస్తువునైనను అనఁగాఁ జెరుగుట, జల్లించుట, యెగురఁబోయుట, వడియఁబోయుట, యెండఁబెట్టుట మొదలగు నేపనిచేసినవస్తువునైనను- జెప్పునపుడు వాడుచుండుట యలవాటు. ఆవిధముగనే వ్యాకరణసూత్రము లోకయభిప్రాయమునే బోధించు వ్యస్తపదముల సాధుత్వాసాధుత్వమునుగాని యొకపదముపై వచ్చెడి ప్రత్యయములకు నాశబ్దార్థముతో నరసాధుత్వనిర్ణయమునుగాని బోధించును. ఉదాహరణము వ్యస్తముందుఁ జూపుచున్నాము. "దధ్నా సంస్కృతం వ్యఞ్జనమ్" దధిచే సంస్కృతము వ్యంజనము. "భ్రాష్ట్రేసంస్కృతామాషాః" భ్రాష్ట్రమందు సంస్కృతములు మాషములు. ఇందలి మొదటిదానికిఁ "బెఱుగుతోఁ గూర్పఁబడిన వ్యంజనము (పచ్చడి)" అని యర్థము. రెండవదానికి "మంగలమందు వేఁపఁబడిన మాషములు" అని యర్థము. ఈరెం డుదాహరణములలోను సంస్కృతమను పదము గలదు. కాని యీరెండుచోట్లను జరుపఁబడిన సంస్కారములు రెండువిధములైనవి గాని యొకవిధముగాదు. కనుక సంస్కృతమనుపదమునకు భిన్నకారణక సంస్కారము చేయఁబడినవస్తువు మొదలైనది యర్థముగాన సంస్కారములు వేఱువేఱు విధములని తేలుచున్నది అవసరము లేకపోయినను ప్రత్యయాంత పదముల నుదాహరించుచు

న్నాను. "దాధికంవ్యంజనమ్" దాధిక వ్యంజనము. "భ్రాష్ట్రామాషాః" భ్రాష్ట్రములు మాషములు. అర్థములు మునుపటి యట్లే. ఇట్టే యనేకములు చెప్పవచ్చును. కనుక సంస్కృత మనుపదము భాషకే విశేషణముగా నుండి తీరవలెనని నిర్బంధము లేదు. కర్త్రర్థప్రత్యయాంతమైన యీ సంస్కృతమనుపదము భాషకు విశేషణమైనచో విశేషాంశ మేదో యచటఁ గలిగినదను నర్థము మాత్రము తప్పుకాదు. కాని వాదుల

ము మాత్రము భాషలోని ప్రయోగము లొకలాగున నుండఁగఁ బండితులు వానిని దమ కనువగు మఱియొకలాగున మార్చి యిదియే శుద్ధశబ్దమని యామోదించి యనుసరించిరని యుండుటచేఁ దప్పనక తీరదు. అవని యెట్లు సాధ్యమగునని తలఁచిచో తెలియకున్నది. ప్రయోగ మొకతీరునను శాస్త్రవిధి మఱియొక తీరుననుండి యున్నచో నాశాస్త్రముతో నేకాలమందుఁగాని పనిగలవా రుందురా? "ఉపేయ ప్రతిపత్త్యర్థముపాయా అవ్యవస్థితా" అను న్యాయము చొప్పునఁ బ్రణాళికలోనే కొంచమైన భేద ముండినను, ప్రధానోద్దేశము తలక్రిందులుగా నుండఁగూడదు గనుకఁ బైన వర్ణింపఁబడిన దండాకార వాక్యసముదయము నాధారముగఁ జేసికొని వైయాకరణులు కొందఱు జ్ఞాపకముగా నుండుటకై వైదిక ప్రయోగ సాధుతాపరశాసనములను, కొందఱు లౌకిక ప్రయోగ సాధుతాపరశాసనములను, కొందఱుభయములను భిన్నభిన్నానుపూర్వీక ప్రత్యయాది విధులతోఁ జేయ నారంభించి యుండిరి. అందుఁ బాణిన్యాది మహర్షులు మువ్వురు సంపూర్ణముగ వైదిక లౌకిక ప్రయోగ సాధుతాపరశాసనముల నన్యాదృశ రచనా నైపుణిగ రచించి యుండిరనుట విశ్వజనీనము. కాని "ఇకో యణచి"యను మొదలగువిధులఁజూచి యావిధానమే యాయారూపసిద్ధికి మూలమని, యది యాభాషలో లేని క్రొత్త పద్ధతియని యనుకొనఁదగదు. భాష ధ్వని రూపముతోఁ బ్రారంభించినది మొదలు భాషలోనే యున్న విషయములను జ్ఞాపనార్థమైన వ్యాకరణములో నొకానొక సౌకర్య మపే

క్షించి యెక్కడిదే క్రొత్తగాఁ దెచ్చిపెట్టినట్లు విధించుటయే కాని యచటి కొకటియు రాను లేదు మఱొకటి పోను లేదు. అట్లైనచో వారి ప్రధానోద్దేశ్యమగు నిఖండస్ఫోటవాదిత్వమునకు భంగము వాటిల్లదా? వారు భిన్నభిన్నానుపూర్వీక ప్రత్యయాదులను విధించుటచే వారొకరితో నొకరు కలసి మాటాడుకొని వ్రాయలేదనియు, భిన్నభిన్నదేశస్థులనియు, వారి వ్యవహారములో నాభాష యెట్లున్నదో యట్టిస్థితికి భంగము జరుగకుండ నిబంధనము చేసిరనియుఁ దెలియుచున్నది. కాని సంస్కృతమను పదము భాషకు విశేషణమైనయెడలఁ జెప్పఁదగిన యర్థమేమి? యది యెట్లు సంగత మగునని యడిగినచో వినుఁడి.

జనవృద్ధితోఁ బాటు వ్యవహారమునకుఁ జాలినంత శబ్దజాలము కూడఁ బెఱిగినపిమ్మట నాశబ్దజాలగ్రథిత ప్రాచీనవాక్యములను దఱువాతివారిలో నందఱుఁగాకపోయిన శ్రద్ధాళువులైన కొందఱు క్రమముగా విడువకుండ నభ్యసించుట యాచారము. అది యిప్పటికి దేశభాషలలోఁ గూడఁగలదు. అట్లభ్యసించిన ప్రాచీనవాక్యసముదయము నెవరికొఱకైన నర్థావబోధనోద్దేశ్యమున నుదాహరించుట యసంభవము గాదు. అట్టివారిలో విమర్శకులుండి యీ వాక్యమున కీయర్థ మెట్లు వచ్చుచున్నది? వాక్యార్థముల రెండింటికి సంబంధ మేమి? యను మొదలగు జిజ్ఞాస లుదయించి యీ వాక్యసముదయమును సామర్థ్యానుసారముగ విభాగింపక పోరు. విభజించిన భాగములలోని విభేదమును గ్రమముగ గుర్తుపట్టక మానరు. గుర్తించిన విషయములను జ్ఞాపనము కొఱకు విషయభేదమును బట్టి వేఱువేఱు సూత్రములయందు గ్రుచ్చకుందురా? ఈ పని మొదటఁ దత్తాంశోపయుక్తముగా నారబ్ధమైనను విషయబాహుళ్యమును బట్టి శాస్త్రరచనయే యగును. ఇట్లు ప్రత్యేకముగా నాసక్తిగలిగి యభ్యసించిన ప్రాచీనవాక్యములకును, సాధారణ జనశ్రవణమాత్రాధార వ్యవహార వాక్యములకు, నుచ్చారణములో భేదము కలుగుచునే యుండును. అట్టి వ్యవహారమాత్ర శరణ్య భాషావేదు లధిక

సంఖ్యాకులుగాను, శిక్షిత ప్రాచీన వ్యవహారవాక్య లల్పసంఖ్యాకులుగాను నుందురు గనుకను, సాధారణవ్యవహార మందఱకుఁ గావలసిదే యుండును గనుక నధికసంఖ్యాకుల వ్యవహారవాక్యము లనల్పసంఖ్యాకులు నేర్చియేయుందురు. అల్పసంఖ్యాకు లభ్యసించిన ప్రాచీన వ్యవహారవాక్యముల నధికసంఖ్యాకులు వ్యవహారములో లేనివి కాన నభ్యసింపరు. అల్పసంఖ్యాకు లభ్యసించిన ప్రాచీనవ్యవహారవాక్యములు మొదటఁ గొంతకాలము వఱకు నధికసంఖ్యాకులకుఁ దెలిసినను గాలము గడచిన కొలఁదిఁ దెలియనేరవు. అట్లగుటచే శిక్షితాశిక్షితుల భాషలుచ్చారణభేదమును బురస్కరించుకొని ప్రాచీనార్వాచీనతా భేదము నందుచుండును. అట్టి ప్రాచీన భాషాభేదమునఁగూడ వ్యవహారబలమున మొదట లేకపోయినఁ గ్రమముగాఁ గొన్నిపదములలో నక్షర లోపాదులుకలిగి మార్పుప్రారంభించును. క్రమముగ నది యంతట నలముకొని ప్రాచీన వ్యవహార వాక్యపద్ధతి వేఱుగను నవీనవ్యవహార వాక్యపద్ధతి వేఱుగను జేయుచుండును. ఆప్రాచీనవ్యవహారవాక్యపద్ధతి గలదియే వైదికభాష; యానవీనవ్యవహారవాక్యపద్ధతి గలదియే గీర్వాణభాష; యాయశిక్షిత వ్యవహార వాక్యపద్ధతి గలదియే ప్రాకృతాదిభాష యని యాది దంపతి కుటుంబోద్ధృత ధ్వనిరూపవ్యవహార సాధనము క్రమముగా మూఁడు భాష లగుచున్నది. కనుకనే యెంత నేర్పుతో వ్రాయఁబూనినఁ గొన్నిస్థలముల సాంకర్యము రాకమానదు. ఇదియే కారణముగఁ బ్రాకృతాదిభాషలలోఁ గనంబడు ప్రయోగవిశేషములు, వైదికభాషయందుఁగూడఁ గనఁబడుట సంభవించుచున్నవి. ఈ భాషావిభాగము మొదట తెలియఁబడకపోయిన నప్పటప్పటి భాషాపరిస్థితులను గాపాడ బయలువెడలిన విమర్శకులవలన బయలుపడుచుండెను. అట్టి వైయాకరణులు ప్రాచీనార్వాచీనాశిక్షిత జనవ్యవహారఫలిత త్రివిధ భాషారాశికి వ్యాకరణ మను చాలనిని గనిపెట్టి జ్ఞాపనార్థమైన సంస్కార మను భ్రమణ క్రియను గల్పించి ఘనాఘనుల పేలవత్వ ధర్మముల మూఁకటిని గనుఁగొ

నఁగలిగెను. అనఁగా నప్పటికిఁ గొంచెము గొంచెముఁ గలిసి మెలిసి యున్న పైమూఁడు భాషలలోని పదములను వేఱువేఱు రాసులుగఁ జేసి రనియే కాని ప్రాకృతాది భాషాపదములకు సంస్కారము (క్రొత్తమార్పు) కల్పించి సంస్కృతభాష యనలే దని తాత్పర్యము. ఇట్లు సంస్కార మిట్టిదని నిర్ణయించుట చేత, సంస్కృత మనుఁపదము విశేషణ విశేష్యభావమంది నప్పుడు చెప్పఁదగిన యర్థము చెప్పి యిదియే గీర్వాణభాషకు సంస్కృత భాషయని పేరువచ్చుటకు నిర్దుష్టసమాధానమని కృతకృత్యత నందుచున్నాఁడను. ప్రాకృతభాషాదిపదములకుఁ గ్రొత్తగా సంస్కారముచేసి యాసేతుహిమాలయపర్యంతము ననాదినుండి ప్రసిద్ధికెక్కిన వ్యాకరణేతర సమస్తశాస్త్రాది కర్తల నందఱ నొక్కసారి యామార్పుఁ ద్రిప్పఁగలిగిన కృత్రిమవ్యాకర్త లీభారతావనియం దుండిరని మీకు విశ్వాసమున్నచో మీకొకనమస్కారము. అట్టిక్రొత్తసంస్కార మెన్నఁడైన భాషలోనికిఁ జొరునా? యని నాసందేహము. "నియమార్థం వ్యాకరణమ్" అను పతంజలిమహర్షి వాక్యమునకు నాభాష యప్పు డేపద్ధతిలో నున్నదో, యాపద్ధతినుండి తప్పింపక కాపాడ నవసర మని తాత్పర్యము గాని క్రొత్తక్రొత్తవ్యాకరణము వ్రాసికొని మఱలమఱల సంస్కారముచేయ మని కాదు. అట్లుచేయుట నియమ మని చెప్పఁబడదు. భాషోత్పత్తి ప్రజాసంఘమునుండియే కాని వైయాకరణులనుండి కాదు. అందులకనియే పతంజలిమహర్షి కుమ్మరివానిని గుండలుచేయు మనినట్లు వైయాకరణుని శబ్దములు చేయుమని యెవరును బలుకరని వేనోళ్ల నుద్ఘోషించుచున్నాఁడు. భాషలో సూక్ష్మముగా నున్న యనుగమకసూత్రమే వ్యాకరణ మనియు నదిగీర్వాణభాషను సంస్కృతించుటకు మూల మనియు విన్నవించుచున్నాను. కనుక సంస్కృత మనుపదముకూడ వైయాకరణసృష్టముగా దని తెలిసికొందురుగాక. ఈయభిప్రాయము పతంజలిభగవానుని "లోకాచ్చ లౌకికా"యను ప్రమాణవచనమువలనఁ దెలియుచున్నది.

తిక్కనకవిబ్రహ్మ.

ఉ. పంచమవేదమై పరగువ్యాసుని భారతమాంధ్రమందు ని
ర్వంచితకీర్తివైభవ విరాజితులైన కవిత్రయంబు వా
రంచితరీతివ్రాసి జగమందుననిల్పిరి తెన్గుభాషలో
మించినయాదికావ్యమిది మేలొనఁగూఁగద యాంధ్రభూమికిన్. ౧

ఉ. నన్నయభట్టముఖ్యకవినాథులు ముగ్గురు భారతంబు మే
లెన్నఁగఁగన్నరీతి రచియించిరి పెట్టిరిభిక్ష తెన్గుకై
తన్నటివ్రాయువారలకుఁ దత్కృతియాదికి నాదియౌట
బేరెన్నఁగఁగన్న సత్కవులకేనియుమార్గము జూపఁగల్గెడిన్. ౨

ఉ. పూర్వకవీంద్రులన్న రసమూఁదొలుకాడెడు రీతిఁగూర్చియే
పర్వముజూచినన్ హృదయపర్వముగా గనుపింపవ్రాయరే!
సర్వమెఱుంగువారలకు సర్వపదార్థము గోచరించు నీ
యుర్వరనాంధ్రజాతి కిది యొక్కటిచాలదె? గర్వమందగన్. 3

ఉ. ఎన్నియొ సత్కవీశ్వరులు నేర్పడవ్రాయరె? యందులోనఁ ది
క్కన్నకవిత్వమెంతయు మహామహిమంబున రాజిలుఁగదా
తిన్నగదానితత్త్వమును దేటపడన్ గ్రహియింపఁగల్గు వా
రెన్నఁగ నొక్కరుందురు మహీస్థలి సత్కవికోటిలోపలన్. ౪

క. అందు విరాటోద్యోగము
లందున్గల కవితయిట్టిదంమవశంబా
పొందుగఁ జెప్పఁదలంచిన
డెందము నలరించుఁగాదె? దృశ్యీకృతమహిమన్. ౫

ఉ. తిక్కన సోమయాజికవిధీరుని తేటతెనుంగుకైతలోఁ
జక్కనినేర్పుకూర్పును రసజ్ఞులుమెచ్చెడి వాక్చమత్కృతుల్
నక్కువమీరుభావములు మాటికిమాటికిఁ గానుపించు స
మ్యక్కృతితోడఁజూచు కవులందరకున్ బ్రతిపద్యమందునన్. ౬

ఉ. ఇంతియకాదు తిక్కనకవీంద్రుని తెన్గుకవిత్వధోరణుల్
జింతనఁ జేసియున్ దెలియలేని రహస్యము సత్త్వవీను లో
క్రాంతమహత్వ మెట్టులొ గ్రహింపఁగ నయ్యెడఁ టంచుఁ జెప్పఁగా
నెంతవరిత్ర మించి రచియించెడి గ్రంథము చెప్పనేటికిన్. ౭

క. లౌకిక వైదిక ధర్మ
ప్రాకట్యంబెల్ల నెఱుఁగు భవ్యగుణాఢ్యు
శ్రీకవియగుటన్ దిక్కన
శ్రీకరముగ రచనఁ జేసి చేకొనె యశమున్. ౮

చ. తలఁచినయంతమాత్రన సుధామధురాంచిత వాక్యసంపదల్
నిలచుఁ దమంతఁ దామె రమణీయము గాఁగ రసప్రతీతి గాఁ
దెలుఁగుకవిత్వధోరణులు తిక్కనకావ్యమునందుఁ గన్పడన్
దెలుఁగు రచించువారలకు తిక్కనదైవము గాఁగఁ జెల్లదే ? ౯

క. ఆపావన మౌ వాచా
నైపుణ్యం బా మనోజ్ఞనయమార్గవిధం
బా పాత్రౌచిత్యగుణ
శ్రీపాటవ మెంచ సుకృతసిద్ధము సుమ్మా ! ౧౦

ఉ. మూగురుసాటివత్తురు త్రిమూర్తులకన్నిఁటఁ గావ్యసృష్టిలో
మూగురకున్ సమానముగు మూర్తి కనంబడ దావిరాటము
ద్యోగములందుఁ దిక్కనమహోన్నతభావవిశేష శేముషీ
శ్రీగరిమం బనన్యకవిశేఖర లభ్యమనంగ నొప్పదే ! ౧౧

క. తిక్కనహృదయ మెవారలు
జక్కఁగ నేర్వంగలేరు సముచితపదముల్
జక్కని తేట తెనుంగున
నక్కజముగఁ గూర్పఁగల మహాకవియగుటన్. ౧౨

ఉ. భారతమన్న సత్త్వులపాలిఁట కన్నివిధంబులెంచఁగా
మేరువురీతి భాసిలుచు మేలొనఁగూర్చునిధాన మందులో
ధీరుఁడు సోమయాజికవిధీవరు భాగము తెన్గుకైతకున్
దారినిఁ జూపుచుండెఁ గవినాథులకయ్యది గోచరించెడిన్. ౧౩

క. తినినన్ గారెలె తినవలె
వినినన్ భారతమునొండె వినవలె ననుచున్
మనసారపీను లలరఁగ
వినమో? లోకోక్తినెపుడు పెద్దలుసెప్పన్. ౧౪

ఉ. తిక్కనయర్థగౌరవము తిక్కనభావ మెఱుఁగుటన్నచోఁ
దిక్కనయంతవారలయి తేజరిలన్ వలె భావమందునన్
జక్కనిశాంతిదాంతిగుణసంపదలందునఁగానినాఁడు మా
తిక్కనభారతంబు కడతిక్కఁగనుండుటఁ జిత్రమేటికిన్. ౧౫

ఉ. తూకమునందు భారతముతో సరితూఁగెడు గ్రంథరాజ మీ
లోకమునందు లేదు కవిలోకము దీనిమహాత్వతత్వమున్
ప్రాకటపుణ్యగౌరవము శావసదృష్టియు భావపుష్టి న
స్తోకమహత్వమున్ దనివితోఁ బరికించి తలంపవేడెదన్. ౧౬

వి. రామసుబ్బారాయుఁడు,
స్నేహలతాకవితాసంఘము.
కొల్లాపురం.

తిక్కన యర్జునపాత్రమును బోషించినవిధము.

శ్రీమత్తిరుమల పెద్దింటి రాఘవాచార్యులుగారు—కాకినాడ.

కవులు తమ గ్రంథములయం దుదాహరించు సమానబలపరాక్రమాదులు గల పాత్రములను వర్ణించునపుడు వారిలో నొకపాత్రము నం దభిమానము జూపుచు వర్ణించుట సంప్రదాయమై యున్నది. ఇట్టి సంప్రదాయమును సంస్కృతకవులు పాటించిన నద్దానికి మెఱుంగు వెట్టుట యాంధ్రీకరణకవులకు నాచారమగుచుండెడిని.

శ్రీమద్రామాయణమున సీతాపహరణము వంశనాశనము, హేయము, నరకహేతువు, నను మొదలగు విషయములను సూచించువాక్యములను రావణునితో విభీషణకుంభకర్ణులు సమానప్రవృత్తిగలవారై పలికిరి. కాని, కుంభకర్ణునియం దొకవిధమగు నిరభిమానము, విభీషణునియం దొకవిధమగు నభిమానము లోకులకు గల్గుచున్నది. ఇట్లు కల్గుటకుఁ గవులువ్రాసిన యభిమానసూచకములగు వ్రాతలే కారణములని యూహింపనగును.

భారతమునఁ గర్ణార్జునుల యుభయులలోఁ గర్ణుఁడే బలపరాక్రమాదిగుణసంపత్తి గలవాఁ డని విమర్శనాదృష్టితోఁ జూచువారికి గోచరించును. అయినను సామాన్యులు కర్ణుఁడు వీరుఁడు కాఁ డనియు నర్జునుఁడే మహావీరుఁ డనియు ననుకొనుచుందురు. అట్లనుకొనుటకుఁ గూడఁ గారణములు కవి యాయాపట్టుల నర్జునబలపరాక్రమాదుల నతిశయోక్తులలో వర్ణించుట, కర్ణునిబలపరాక్రమాదుల నీరసముగా వర్ణించుట యని యెన్నవలసి యున్నది.

“తల్లిచెవులు తెగఁగినపుత్త్రుఁడు పినతల్లిచెవులు తెఱుఁగకుండునా” అనునట్లు సమానవీరు లగుకర్ణార్జునులను వర్ణించునపుడే సకత్నీప్రేమమును జూపినకవి యుత్తరార్జునులకు సంగ్రామసంబాధము కలిగినపు డుత్తరునినీచముగా వర్ణింపఁ డనుటకు హేతువు లేదుకదా !

ఉత్తరదిశ నున్న తనగోగణమును దుర్యోధనాదులు ముట్టడించి రనునుడి విని యెక్కటి యగునుత్తరుఁడు బృహన్నలసారథియై విజయా

ర్థము బయలువెడలి నూతనజలధరశ్యామప్రదేశము లాకుజొంపముల ననుకరించుచు సంధ్యారాగసదృశచ్ఛాయాదేశంబులు పల్లవప్రతతిని బరిహసించుచు రాజహంసగౌరంబు లగుకట్టులు పూఁబొదలచందమునఁ బ్రకాశించుచు, హరిద్రరుచిసమానాకారస్థానములు పుష్పములట్లు మెఱయుచుఁ గలసి యెగయుసేనాపరాగము శృంగారవన మొకటి దివికి నరిగాఁపుపోవుచున్నదా యనున ట్లుండ గోవులను మరలించుకొని పోవుచున్న కౌరవరాజసైన్యమును జూచి భయపడి గరుపారినమేనును, దలఁకుమనము, జిచ్చవడినచూపును నై తొట్రుపడి బృహన్నలతో నీక్రింది విధమునఁ బిఱికితనమును వివరించువాక్యముల వచించె నని చెప్పఁబడినది.

శా. భీష్మద్రోణకృపాధిధన్వినికరాభీలంబు దుర్యోధన
గ్రీష్మాదిత్యకటుప్రతాపవిసరాకీర్ణంబు శస్త్రాస్త్రజా
లోష్మస్ఫారచతుర్విధోజ్జ్వలబలాత్యుగ్రంబు బుదగ్రధ్వజా
ద్భిష్మత్త్వాకలితంబు సైన్య మిది యేఁ జేరంగ శక్తుండనే.

క. అకృతాస్త్రుఁడ బాలుఁడఁ గా
ర్ముకవిద్యాప్రౌఢిమై నిరూఢు లయిన యీ
శకునిజయద్రథదుర్ముఖ
వికర్ణకర్ణాదియోధవీరుల కెదురే.

పరికించి చూడఁగా నుత్తరువంశము పరాక్రమవంశ మని యీ క్రిందిపద్యములవలనఁ దేటపడుచున్నది.

శా. లోకస్తుత్యవిభూతి నన్యకృతనాలుంటాకబాహాబల
శ్రీకల్మిన్ రథదంతిఘోటకభట శ్రేణీసముద్దాంతసే
నాకల్పధ్వజవిభ్రమంబున సుహృద్యప్రోద్యముండై శతా
నీకుం డుద్ధతి నేఁడుదెంచె నఖిలానీకంబు నుప్పొంగగన్.

ఉ. ఆతని తమ్ముఁ డైనమదిరాశ్వుఁడు కర్ణఝుళంఝుళానము
ద్ధూతబలోత్థరేణుపరిధూసరితాంబర మైనవారణ
వ్రాతము గొల్చి రాఁ గడఁగి వచ్చె సముజ్జ్వలహేమవర్మ ని
ర్యాతరుచిచ్ఛటాపటలరంజితహేతిమహోగ్రసైన్యుఁ డై.

తే. అతసియను జండు సూర్యదత్తాహ్వయుండు
సమరసైనిక నానాస్త్ర శస్త్రబహుళ
దీప్తిజాలకప్రతిహత దినకరాంశు
రాజియై చనుదెంచె సంరంభ మెసఁగ.

ఉ. తెల్లనిజోడు వెట్టుకొని తీవ్రగతిం జనుదెంచె మత్స్యభూ
వల్లభునగ్రనందనుఁడు వైరిమదాపహవిక్రమప్రకా
రోల్లసితుండు వన్యబల ముద్ధతిఁ గొల్చువృగేంద్రరేఖ శో
భిల్లుచునుండ శంఖుఁడు విభీషణశంఖనినాద మొప్పఁగన్.

ఈపద్యవిషయములనుబట్టి శతానీకమదిరాశ్వసూర్యదత్తు లను విరటునిసోదరులుఁ విరటుని ప్రథమపుత్త్రుఁ డగుశంఖుఁడు బహుపరాక్రమాతిశయము కలవారనియు దక్షిణగోగ్రహణవిజయమునకై విరటునికి సహాయపడుచుండి రనియుఁ దెలియవచ్చెడిని. ఇట్టిపరాక్రమవంతులు కల రాజవంశమునఁ బుట్టినయుత్తరుఁడు కూడ నొకవీరుఁ డని గ్రహింపవలసియున్నది. సింహ మజమును గనుట లోకవిరుద్ధముకదా!

మఱియు గోపాధ్యక్షుఁడు దుర్యోధనబలశరాసారబాధితుఁడై కౌరవబలమును జయింపనేరక రథికుఁడై కురుబలజయశీలుఁడు త్తరుఁడే యని గ్రహించి యతని సమీపించి గోవర్గము కురుసైన్యంబులచే ముట్టడింపఁబడిన స్థితివివరించి, యీక్రిందివిధమునఁ బల్కెను.

ఆ. తేరుఁ బూన్పుఁబంపు తెప్పింపు దృఢతను
త్రాణ ముగ్రచాపబాణపూర్ణ
తూణఘనగదాసి తోమరచక్రాదు
లనువుగానొనర్పు మతిరయమున.

చ. విరటుఁడు నిన్ను నెప్డుఁ బదివేవురముందటఁ జెప్పు బాహువి
స్ఫురితుఁడు శౌర్యశాలి కులభూతివిశేషవిధాయకుండు భూ
భరణవిశారదుండు జనభవ్యతపఃఫలసంభవుండు గా
తరపరిరక్షకుం డనుచు దానికి నీవుగఁ జేయు మిత్తఱిన్.

విరటునివంటివీరుఁడు పదుగురిలోఁ దనకుమారుని బ్రశంసించుట స్వాభావిక మనియు నిందతిశయోక్తి లే దనియు గ్రహింపవలయును.

తనయనంతరము రాజు కానున్న యసమర్థుఁ డగు నుత్తరు నిట్లు ప్రశంసింపనిచో జనులు తనపుత్రునకు విధేయులు కానేరరను నూహాతో ననెనని యనఁదగదు. తండ్రియనంతరపుహక్కును సంపాదించుటకుఁ బ్రథమపుత్రుఁడు వీరుఁడు నగుశంఖుఁడే కలఁడు. ఆకారణమున నితని స్తుతింపనవసరము లేదు. కాన నితనిని తండ్రి ప్రశంసించుటంజేసి సత్యవిషయమును విశదీకరించుట యని గ్రహింపవలయును.

ఇదియుఁగాక సంస్కృతభారతమున దక్షిణగోగ్రహణయుద్ధమునకు సైన్యోపేతుఁడై పోవు విరాటుఁడు పురరక్షణకై వీరుఁ డగునుత్తరుని నాజ్ఞాపించె నని "త్వాం హి మత్స్య మహీపాలః శూన్యపాల మిహాకరోత్" అను శ్లోకభాగముచేఁ జెప్పఁబడి యున్నది. శూన్యపాల శబ్దమునకు విషమపదార్థవివరణటీకాకారులు శూన్యంవీరరహితం ఏక ఏవ పాలయ తీతి శూన్యపాలః అతిసమర్థత్వాత్ అని వ్యాఖ్య వ్రాసిరి. వీరుఁ డగునుత్తరుని పురరక్షకునిగాఁ జేసె నని చెప్పువిషయమును దిక్కన తనభారతమున నాంధ్రీకరింపలేదని తెలియవచ్చెడిని.

మఱియు నుత్తరుఁడు గవాక్షస్థుఁడు పల్కినపల్కుల నాలించి తనకు సారథిలేఁ డయియుఁ దనసారథి తనకింతకుముందు సంభవించిన యిరువదియెనిమిది లేక యొకమాసము దినముల కాలపరిమితి గల యుద్ధమున మృతి నొందె నని యనుకొనినట్లు సంస్కృతభారతమునఁ గలదు.

శ్లో. అష్టావింశతిరాత్రం వా మాసం వా నూన మస్తతః
    యత్త దాసీ స్మహా ద్యుద్ధం తత్ర మే సారథి ర్హతః.

తిక్కనమాత్రము తనభారతమున నుత్తరునికి జరిగినయుద్ధకాలపరిమితి నాంధ్రీకరించక యుత్తర బృహన్నలతో

క. ఇచ్చట నొకకయ్యంబునఁ
    జచ్చెమదీయాగ్రజన్ముసారథి తగువాఁ
    డెచ్చోట లేమి నాతం
    డచ్చుపడఁ డయ్యె నీక్రియకు నొండొకనిన్.

అని బల్కినట్లు వర్ణించియున్నాఁడు.

కాలపరిమితి గమనించినఁ జనువరు లంతదీర్ఘకాలము యుద్ధము చేసిన వీరుఁ డర్జునునకంటె ఘనుఁ డనుకొందు రనియు నట్లైన నర్జున పాత్రపోషణము సరిపడ దనియుఁ దిక్కన గ్రహించి యావిషయము నాంధ్రీకరింపకపోవచ్చు నని తోఁచెడిని. కాని యిట్లాంధ్రీకరింపకున్నను దన వ్రాసిన "ఇచ్చట నొకకయ్యంబునఁ జచ్చె మదీయాగ్రజన్ముసారథి" అను పద్యమును బట్టియే యుత్తరుఁడు వీరుఁ డని విశద మగుచున్నది.

ఉత్తరునకు భూమింజయుఁ డనునామాంతరముకూడఁ గలదు. నామాంతరములు సార్థకములు కానోపునను పక్షము నంగీకరించిన నితఁడి దివరలో యుద్ధములుచేసి శత్రువుల జయించి భూముల వశపరచుకొనె ననియు నాకారణమున నితఁడు వీరుఁ డనియు విశద మగుచున్నది.

దక్షిణదిశావిజయము నొందివచ్చినవిరటుఁడు తనకుమారుఁడు సహాయహీనుఁడై యొక్కఁడే వెళ్లె నని విచారించినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. కాని యతఁ డస్త్రశస్త్రాదివిద్యాశూన్యుఁ డని యెక్కడను వర్ణింపఁబడలేదు.

పై నుదాహరించినవానిచేఁ గాకుండ నీక్రిందివానివలనఁ గూడ నుత్తరుఁడు వీరుఁ డని తేటపడఁగలదు.

ధనూంషి చ మహార్హాణి బాణాంశ్చ రుచిరాన్ బహూన్
ఆదాయ ప్రయయౌ వీరః స బృహన్నలసారథిః.
ఏవ ముక్తస్తు సుశ్రోణ్యా తయా సఖ్యా పరంతపః
జగామ రాజపుత్త్రస్య సకాశ మమితౌజసః.
త ముత్తరం వీక్ష్య రథోత్తమే స్థితం
బృహన్నలాయా స్సహితం మహాభుజమ్
స్త్రియ శ్చ కన్యా శ్చ ద్విజా శ్చ సువ్రతాః
ప్రదక్షిణం చక్రు రథోపురాంగనాః.
సరాజధాన్యా నిర్యాయ వైరాటి రకుతోభయః
ప్రయాహీ త్యబ్రవీ త్సూతం యత్ర తే కురవో గతాః
నాతిదూర మథో గత్వా మత్స్యపుత్త్రధనంజయౌ
అవేక్షేతా మమిత్రఘ్నౌ కురూణాం బలినాం బలమ్.

ఈశ్లోకములయం దుత్తరపదమునకు విశేషణపదములు వీరః అమితౌజసః మహాభుజః అకుతోభయః అమిత్రఘ్నః అని నిష్ప్రాతికముగ వాడఁబడినవి. తిక్కనమాత్రము వీరః అనుపదమేగాక తక్కుంగల విశేషణములైనను నుత్తరపదమునకు వాడినట్లు కన్పట్టదు.

మఱియు నుత్తరుఁడు బృహన్నల యర్జునుఁడే యని గ్రహించిన పిమ్మట నతఁడు మాతలి దేవేంద్రునకు, దారుకుఁడు శ్రీకృష్ణునకుం బోలె సారథ్యము గావించి సారథ్యకర్తయగు శ్రీకృష్ణునిశక్తికిమించు సాహసశక్తి జూపఁగల్గె నని యీ క్రిందిపద్యముచే స్థిరపడుచున్నది.

చ. మనము కలంకదేఱె రిపుమర్దనవిక్రమ యెక్కు తేరు నీ
ఘనభుజశక్తిప్రాపున నఖండితశౌర్యమహోన్నతుండ నై
యనిమొన సారథిత్వముమహత్త్వము వైరులు మెచ్చఁజూపెదన్
ననుఁ బనిగొమ్ము లెమ్ము కురునాథు నదల్చు మరల్చు గోవులన్.

ఇట్టిసారథ్యసాహసశక్తిని జూపయత్నించుటయేగాక యాయుద్ధకథాభాగమును జదివినవారి కతఁ డట్లు ప్రవర్తించె ననికూడ విధిగా వ్యక్తమగును.

ఈ యుదాహరించిన విషయములచే నుత్తరుఁడు వీరుఁ డని స్థిరపడుచున్నను స్వర్గమునకుఁ గట్టుగావలిగాఁ బోవులలితవనమునఁ బరఁగు సేనాపరాగము కలిగి లలితదృశ్యరూపమునునున్న కురుసైన్యమును జూచి యుత్తరుఁడు భీతి చెందె నని సామాన్యమానవునికంటె హీనముగ వర్ణించి తుద కర్జునునిచే నుత్తరుఁడు శూరాధముఁ డని యీ క్రిందిపద్యరూపమునఁ బలికించెను.

చ. ఘనభుజశక్తియున్ రిపులదర్పము నేర్పడ జూచిచూచి యొ
ట్లును దెగకున్నఁ బోక యిది లోకముచక్కటి శూరులైన దీ
నిని మది మెచ్చరీబలము నీదెసఁ దేఱియుఁ జూడ దింతకున్
మును భయహేతువైనవిధముం దగఁ జెప్పుము నాకు నిత్తఱిన్.

ఉత్తరుసిదెస నీవిధము లగునీచవర్ణనములు గావించుట యర్జును నసహాయవీరత్వమును లోకులకు వెల్లడించుట కని గ్రహించునది.

అర్జునుని బాహులచ్ఛాయు, గమనభంగి మున్నగువానిని భీష్మ ద్రోణకృపాదులు గ్రహించి వచ్చెడువాఁ డర్జునుఁడే యని గుర్తించి యతని విక్రమాదిగుణసంపత్తిని వర్ణింప నవకాశము కల్పించుటకై, ఉత్త రుఁడు సైన్యమును జూచి భయపడె నని చెప్పినమాత్రమునఁ దనివితీరక యతనియందు బహుహైన్యమును దైన్యమును సూచించురథలంఘనాది కము వర్ణింపఁగడంగెను. రథమునుండి లంఘించి యుత్తరుఁడు పర్వె త్తి నిచో రథస్థితబృహన్నలాచ్ఛాయలు ప్రాజ్ఞు లగుభీష్మాదులుకూడఁ దెలిసి కొనుట కశక్యముకదా !

మఱియు విరటుఁడు దక్షిణగోగ్రహణమునకుఁ బోనున్నపుడు 'పిలువని పేరంటము చెప్పనివిందు' అనునట్లు యుధిష్ఠిరుని రమ్మనకున్నను యుధిష్ఠిరుఁడు సమయముకల్పించుకొని బృహన్నలను విడచి తక్కినతనసో దరులయుఁ దనయు యుద్ధకుశలత్వమును వివరించి యతని నంగీకరింపఁ జేసి వెంటబోయె నని నుడువఁబడినది.

"దక్షిణదిశకు ససైన్యుఁడై విరటుఁడు సుశర్మపై దాడివెడలును. పంచపాండవులును దప్పక యుత్తరదిశను జన్యుయుద్ధమునకు రాఁగల్గు దురు, అప్పుడు వారిని గుర్తించి తిరిగి వారిని నరణ్యవాసాజ్ఞాతవాసంబు లకుఁ బంపుద"మనుకొనుదుర్యోధనునూహకు విరుద్ధముగా ధర్మభీమనకు లసహదేవులను దక్షిణదిశ కంపి యుత్తరదిగ్యుద్ధమునకు నర్జును మిగు ల్చుటకును, తనసోదరులసంగ్రామకౌశలము వర్ణించుయుధిష్ఠిరునిచే విర టుని సమ్ముఖమున బృహన్నలాపరాక్రమము వర్ణింపఁబడకుండఁజేయుట కును హేతు వుత్తరగోగ్రహణయుద్ధసందర్భమునఁ గవి యర్జునునకు లోకైకవీరత్వము నాపాదించి పాత్రౌచిత్యమును బాటింప సమకట్టుటయు హాయే యని యెన్నవగును. ఇంతియగాక యింతకుముం దుదాహరించి

నవిషయములను బట్టి యచేతనమగు నుత్తరపాషాణము నాధారము చేసికొని కౌరవసేనాసముద్రము నసహాయుఁడై పార్థుఁ డొక్కఁడే యీదఁగలైనను ప్రతిష్ఠలోకమున వ్యాపింపఁజేయు నర్జునవీరత్వమును బోషించుకొనుచువచ్చెను.

పరిశీలించి చూడ నుత్తరుఁడు వీరోత్తరుఁడు. ఉత్తరగోగ్రహణ ముత్తరగోగ్రహణమే. ఎట్లైనను నజ్ఞాతవాసగుహాంతర్గతార్జునసింహ పరాక్రమాదులు దుర్యోధనాదిమత్తేభంబులకుఁ జవిచూప నుద్దేశించుచు వీరుఁడగునుత్తరుని హీనోత్తరునిగా వర్ణించి కవి యర్జునపాత్రౌచిత్యమును బాటించె నని పాఠకులు విమర్శకులు గ్రహింతురుగాక.

తప్పుటిపాములు.

కీ. శే. క్రొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు.

కాకినాడ, ఆదిభట్లయగ్రహారములోని నన్నయభట్టారకవిలాసము వారు, దీపావళిసెలవునాఁడు చిన్నసభ పెట్టుకొనిరి. సభ్యులు పెక్కు మందికిఁ గొందఱుమాత్రమే రాలేదు. ఆనాఁడు చిన్నచర్చ జరిగినది. వారము దినములనుండి కద్రూవినతలు శ్వేతాశ్వమును గాంచుటమొదలగు కథాభాగమును, ఆదిపర్వములో నున్నదానినే విమర్శించి చదువుచుండిరి.

"ఆయతవక్షతుండహతి నక్షులశైలము లైన (లెల్ల) నుగ్గుగాఁ
జేయుమహాబలంబును బ్రసిద్ధియుఁ గల నాకు నీవనిం
బాయక జొన్మునం దవడుఁ బాముల మోవను వారికిం బనుల్
సేయను నేమికారణముసెప్పుముదీనిఁబయోరుహాననా! ౨౪-౮౯వ.

దవడుఁబాములా, అవడుఁబాములా, తవడుఁబాములా, కొన్ని ప్రతులలో "నెప్పుడుఁ బాములమోవ" నని యున్నది. ఇందేది సరియైనది? తవడుఁబాములన్ = ప్రాఁకుసట్టిపాములన్ ,అని యర్థము వ్రాసినారు. నడచుపాములుఁగూడఁ గలవా? జొన్మునందు + అవడుఁబాములు, అనియా? జొన్మునన్ + తవడుఁబాములు, అనియా. ప్రాఁకుసట్టి పాములనుటకుఁ దవడుఁబాములని యేకోశమునను నాధారము గనఁబడదు. అవడు= అగడు. అనునది భారతము పైపద్యములోనే గాని యేకోశములలోను గానరాదు.

అంత యాదమైనపద్యమును రచించిన నన్నయభట్టారకుని, అవడుఁబామా, తవడు బామాయని యల్పబుద్ధితో నెట్లడుగఁ గలము. ఏకవియు దీనిని వాడియున్నట్లు తోఁపదు. భారతము లక్ష్మీపతి సోమయాజులుగారి వ్యాఖ్యానగ్రంథము దొరకలేదు. సంస్కృతములో నెట్లున్నదో యని వెదకిచూడఁబడినెను.

"సవిచిన్త్యాబ్రవీ త్పక్షీ మాతరం వినతాం తదా
కింకారణం మయామాతః కర్తవ్యం సర్పభాషితమ్. ఆస్తిక ౨౦అ౧౮వశ్లో.

అని మాత్రమున్నది. ఒక్కదానిలో "సర్పభాషణం" అని యున్నది. ఈచిన్నశ్లోకమున కెంత మనోహరార్థకల్పనలతోడి పద్యమునునన్నయ భట్టారకుఁడు రచించెనో యని యానందింపనివా రెవ్వరు? స్వతంత్రించి యథేచ్ఛముగా, మూలమునుండి కథనువ్రాయుఁ దలఁచి భారతపదనిరూపితార్థ మేర్పడ నెఱిఁగింపుమని రాజు కోరుటచే నుపక్రమించినతఁ డట్లురచించెనేమో. మూలమునకు దగ్గఱగా నాంధ్రమున రచించుటకై యత్నించి "క్షురము" అనుదానికి "దారుణాఖండలశస్త్రు" మన నన్నయభట్టుగారిని మెచ్చని శ్రీకృష్ణభారతములో నేమున్నదో చూతమని తీసితిమి.

"అతులతపః ప్రభావనిధి యైనుడికెక్కిన కశ్యపప్రజా
పతికి సుతుండనై ప్రథితపక్షబలార్జితవిక్రమంబునన్
క్షితిధరకోట్లనైన నుసిఁజేయ సమర్థతగల్గి వెల్గునే
నతినికృతిన్ భుజంగులకు నంజలి సేయుఁగ నేటి కమ్మరో.

అని యున్నది. ఈరెండుపద్యములకు నభిప్రాయములో నంత భేదము లేదు. కల్పనలోను గనఁబడదు. మనోహరతకుఁ గొఱఁత లేదు. భట్టారకుని పద్యములోవలెఁ బయోరుహాననా యనక అమ్మరోయన్నది తగియున్నది. మూలాధారము నట్టికోరువాఁడుగాక స్వతంత్రుఁడై నన్నయగా రట్లు రచించిరేమో. శ్రీకృష్ణభారతమునకు మూలాతిక్రమణము కిట్టనట్లు పొడకట్టుచున్నదిగదా! "అంజలిసేయుఁగ నేటికమ్మరో" అన్నది. అతినికృతిం బనులుసేయుటగాదు, బిడ్డలనెత్తుకొనుటగాను, అంజలి సేయుట యేమూలములో నున్నదో. ఇంకొక్క సంస్కృతభారతమును దీసినారము. అందు ౨౪ అ. ౮ వ శ్లోకము.

"కింకారణం మాయా మాత! కర్తవ్యం సర్పభాషితమ్"

అనియు నధోజ్ఞాపికలో

"కి మర్థంచ వయం సర్వా స్వహామో దుర్బలాధమాన్"

అనియును గలదు. ఆహా! యిట్టి స్వల్పార్థశ్లోకమున కనల్పార్థపద్యమును రచించిన నన్నయభట్టారకుఁడు భారతమంతయు నీరీతినే వ్రాసినచో భూలోకము పట్టునా! ఒక్క మహాకవి బుఱ్ఱమీఁద నెక్కింపనాయన్నాఁడట. ఇప్పు డట్టిగ్రంథమే వ్రాసియుండినచో రైళ్ల మీఁద నెక్కదా! చాలు! నీసంగ్రహభారతమునే శ్రద్ధగాఁ జదువలేకున్న మా విలాససభ్యులవంటివారు దాని నెట్లు చదువఁగలరు!

ఏదో నీరసపాఠముక్రిందఁ బుటయడుగునఁ బడవైచిన "వహామో దుర్బలాధమాన్" అను ముక్క కేదో "ఆమ్మునం దవడుఁబాముల మోవ" నని గరుడునిచే ననిపించినది! శబ్దరత్నాకరము ఈపద్యమునే "వని" మొదవయర్థములోను "అవడు" అనుచోటను త్రిప్పిత్రిప్పి కొట్టినది. పైఁగా నిది వ్రాఁతప్రతులలోని పాఠమన్నది. అప్పుప్రతులసంగతి తెల్పదు. అవడు, అగడు, తవడు, ఎవుడు, ఇట్టుదరహితపదములను విశ్వసించుటకంటెఁ "తవుటిపాములమోవ" నన్నచో "దుర్బలాధమాన్" అన్నదానికి సరిపడునేమో. తవుటిపాములను నవి యొకజాతి నిర్వీర్యపుఁ జేఁపలు-పేరు పాములేకాని, పాపము వానికిఁ గ్రౌర్యము లేదు, విషము లేదు. తేలికగాఁ బట్టుకొని చంపి మత్స్యభుక్కులు మాంసభుక్కులుఁ గూడఁ దిందురు.

దీనినే మలుఁగుఁబాముని యందురు. ఆయతకక్షతుండహతి నక్కులశైలములైన నుగ్గుగాఁ జేయుదునని నన్నయభారతమును, "ప్రథితపక్షజలార్జితవిక్రమంబున క్షితిధరకోట్లనైనను సేయుదు" నని శ్రీకృష్ణభారతమును (పాప మీరెండవది ముక్కులేకుండఁగనే ఱెక్కలచేతనే కొండలు పిండిచేయుదు నన్నది) ఇట్టిసామర్థ్యము గలవాఁడనని పొగడఁబడుచున్న నేను తవుటిపాములను, వానపాములను మోవబనేమి, పా మన్నారుగదా యని యిట్టి తుచ్ఛకీటకములను నేను దినను సరిగదా ముట్టనైనముట్టనే అట్టి మనకీగ్రహచార మేలకల్గినదని తల్లితో గరుత్మంతుఁ డన్నాఁడేమో.

గ్రాంథిక గ్రామ్యభాషావిమర్శనము.

బ్ర॥ శ్రీ॥ మల్లాది రామకృష్ణవిద్వచ్ఛయనులుగారు, బెజవాడ.

దినపత్రికలు, వారపత్రికలుఁ, పక్షపత్రికలు, మాసపత్రికలు నాంధ్రదేశమునఁగలవు. వీనిలోఁగొన్ని సనాతనధర్మప్రోత్సాహకములు, కొన్ని ధర్మధ్వంసకములు. అది యటుండనిండు-ఎద్ది యెటు లైనను వీరందఱుఁ జిరకాలమునుండి వారికి సాధ్యమైనంతవఱకు నాంధ్రవ్యాకరణమునకు విరుద్ధము గాని భాషయందే వ్యాసముల వ్రాయుచుండెడివారలు. జనులు వారివారివాసనల కనుగుణములగు పత్రికలఁ జదివి సంగతులు గ్రహించెడివారలు. కొలదికాలమునుండి పత్రికలలో మహాకవు లనఁదగినవారలును మహాపండితు లనఁదగినవారలును దేశప్రఖ్యాతులును వ్రాయు వ్యాసములును-గ్రామ్యభాషతో నిండియుండుటవలన వ్రాసినవారి ప్రసిద్ధిఁబట్టి యేమైనవిషయము నుండునేమో యని చదువ నుద్యమించుటతోడనే వొచ్చాయి, పోయాయి, పోర్సు యిట్టి యపభ్రంశముల నన్యభాషాపదములను జెప్పినంతనుఁ గర్ణకఠోరము లగునశ్రావ్యపదముల వినుటతోడనే నిరుత్సాహముచే నిరసింపవలసివచ్చుచున్నది. మనుజులు తమయిండ్లలో నున్నప్పు డేసామాన్యపు చినిఁగిపోయినట్టియు మాసిపోయినట్టియు వస్త్రముల వాడుకొనినను బనుగుడిలోనికి వెళ్లవలసివచ్చినప్పుడు తమయుపపత్తికిఁ దగినవస్త్రము లలంకారముల ధరించియే వెళ్లుచుందురు. రాజద్వారమున వారిస్థితి కనర్హము లైనవస్త్రముల ధరించి యధికారియొద్దికి వచ్చెనేని దన్నగౌరవపరిచిన ట్లాయధికారి యెంచును. ఇది లోకవ్యవహారము. నేఁటివఱకు నాంధ్రదేశమున నేమి యితరదేశములలో నేమి వారివారి యిండ్లలో వారియలవాటునుబట్టి యెట్టియపశబ్దములు గలభాషను వాడినను వారు గ్రంథములలోఁ గాని పత్రికలలోఁ గాని వ్రాయునప్పుడు తమకు సాధ్యము లైనసుశబ్దములలో వ్రాయుచుందురు. పద్యకావ్యమువలెనే గద్యకావ్యముకూడ భాషానియమబద్ధమై యుండుట న్యాయము. ఈన్యాయ మశ్రావ్యపదభూయిష్ఠము లగు వ్యా

సములు వ్రాసిన లోకోత్తరు లగుకవులకుఁ గాని, పండితులకుఁ గాని, తెలియనియంశము కాదు. పామరులప్రీతికై భాషానియమముల నుల్లంఘించుట విషాదకరము.

బాలసఖిత్వ మకారణహాస స్త్రీషు వివాదోఽసజ్జనగోష్ఠీ
గర్దభయాన మసంస్కృతవాణీ షట్సు నరో లఘుతా ముపయాతి.

యను నభియుక్తోక్తి నైన గమనించి పండితులును, గవివరులును నిట్టియసంగతపుభాషను వ్యాసములం దుపయోగింపకుండుటకును, భాషాశుద్ధి లేనియిట్టివ్యాసములం బత్త్రికాధిపులు ప్రకటింపకుండుటకును బ్రార్థితులు. వీరలిటులే ప్రకటించుటకు మొదలిడిరేని

య ద్య దాచరతి శ్రేష్ఠ స్త త్త దేవేతరో జనః
స యత్ప్రమాణం కురుతే లోక స్త దనువర్తతే.

యను శ్రీభగవద్గీతావచనప్రకారము నియామకాభావముచే భాష భిన్నభిన్న మైపోయెడిని.

ఇట్టిగ్రామ్యభాషాభూయిష్ఠవ్యాసములను బ్రాజ్ఞు లగుకవివరులను, బండితులును వ్రాయఁబూని రేని శుద్ధభాషకుఁదిలోదకపిండప్రదానములు సేసిన ట్లగును. దీనికి వ్యాసముల వ్రాసినవారలే ప్రవర్తకు లగుదురు. తన్మూల మగునపఖ్యాతికి, దురితమునకు వారే బాధ్యు లగుదురు. ఈ సుప్రసిద్ధు లెట్టిభాషలో వ్రాసినను వారియశస్సునకుఁ గొఱఁత లేకఁ బోవచ్చును. దీనివలన భావికాలమున సంభవింపఁబోయెడి యనర్థమునకు లోకాయతమతమునకు బృహస్పతివలె వీరుమార్గదర్శకు లగుదురు. నే నొకరిని దూషించుతలంపుతో నీవ్యాసము వ్రాయలేదు. సుహృద్భావముతో నిట్టివ్రాఁతలమూలమునఁజెడియున్న జనుల నింకను జెడుపకుఁడని సవినయముగ విజ్ఞులఁ బ్రార్థించుచున్న వాఁడను. ప్రతిఖండనములతో నవసరము లేదు. గుణముండిన గ్రహింపవచ్చును. దోష ముండిన క్షమింపుఁడు.

గుణదోషౌ బుధో గృహ్ణ న్నిందుక్ష్వేళా వి వేశ్వరః
శిరసా శ్లాఘ్యతే పూర్వం పరం కంఠే నియచ్ఛతి.

యను శ్లోకార్థమును గమనింపఁ బ్రార్థితులు.

శ్రీరామోత్తరేతివృత్తము.

సాహిత్యవిశారద కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు.

కవితావాహిని ఉపజ్ఞానుకారానువాదభేదములచే మందాకినీవాహినివలెఁ ద్రిపథగామినియై వరలుచున్నది. అందుపజ్ఞయన గవివరుని యపూర్వకావ్యనిర్మాణము. అనుకారమన నొకకవిచే వ్రాయఁబడిన కావ్యేతివృత్తమును దీసికొని యాభాషయందే కొలఁదిమార్పులతోఁ దిరుగ వ్రాయుట. అనువాదమన నొకభాషలోఁ జిత్రింపఁబడియున్న కావ్యవస్తును వేఱొకభాషలోనికి నవతరింపఁజేయుట. ఇట ననుకారానువాదము లుభయములును నుపజ్ఞములోని యితివృత్తమునకుఁ గ్రొత్తమార్పులు చేర్పనగును.

కావ్యము లోకమున కస్తోకానందమును సమకూర్చునదిగా నుండవలయునన్న ఆపుస్తకమునందు స్తుత్యమగు కథావస్తువు విస్తరీకరింపఁబడి యుండవలయును. ఉత్తమశ్లోకజీవిత విలసితములగు కావ్యములు, ఏరూపముననున్నను, ఎన్నిసార్లువిన్నను తనివితీరదు. తిరుగ వినవలయునను నభిలాష యుదయించుచుండును.

పావనానురాగశోభితులగు నుత్తమదంపతులు నాయికానాయకులుగానున్న కావ్యములకుఁ గల కళ కళత్రవిరహితులగు బ్రహ్మచారిసన్న్యాసులు నేతలుగానున్న కబ్బములకబ్బదు. కావుననే ప్రసిద్ధగ్రంథమందారములన్నియు నాయికానాయకాన్యోన్యజీవితసుమమంజరీసౌరభమంజులములై వెలయుచున్నవి.

అట్టిగ్రంథరాజములన్నిటను నగ్రగణ్యమగునది రామాయణకావ్యము. దీని నాసేతుశీతనగము స్త్రీపుంభేదములేక భారతీయులెల్లరు గుంపులుగుంపులుగాఁగూడి విసుగు విరామములువీడి, అత్యాసక్తితోడను, అమితభక్తితోడను వినుచుండుట కాననగును. ఇందుకుఁగారణమేమి? ఇందుఁ గావ్యనాయకులగు సీతారాముల పావనజీవితములు సుధాతిమధురముగాఁ జిత్రింపఁబడి యుండుటయే.

మున్ను త్రేతాయుగమున శ్రీరామసమకాలీనుఁడగు వాల్మీకి మునిసింహుఁడు శ్రీమద్రామాయణకావ్యమును సకలమానవమనోహరముగా నిర్మించియుండెను. ఈకావ్యరాజము సప్తద్వీపసుందరమగు వసుంధరవలె సప్తకాండములతో నలరారుచున్నది. ఇందలి యుత్తరకాండేతివృత్తమును జేకొని, పలువురు కవివరులు అనుకారానువాదరూపములగు కావ్యరాజముల విరచించియున్నారు. ఆప్రబంధములయందు వెలయుచున్న సీతాపరిత్యాగరంగరమ్యతనుగూర్చి ప్రశంసింపనెంచి యీవిమర్శమును వ్రాయఁబూనితిని.

విమర్శమన నొకగ్రంథమును బఠించునపుడు చదువరికి గోచరమగు గుణదోషముల వ్యక్తీకరించుటకుఁ జేయుచర్చకాని, వాదులాడుకొను రచ్చకాదు. కొందఱు విమర్శనమన నేదియో దురితకృత్యమని భావింతురు. మఱికొందఱు సాహసకార్యముగాఁ దలంతురు. ఇటులే పలువురు పలుతెఱంగుల నూహింతురు. ఈభావములన్నియు భ్రమలుకాని క్రమములుకావు. సువర్ణభూషణములకు వర్ణమును గొనివచ్చునది శిలాశిలాకాస్పర్శమే. కావ్యవర్ణనములకు లావణ్యమును దెచ్చునది సాహిత్యకలావిమర్శనమే. సందియములేదు.

విమర్శనము విమర్శకుని ధీశక్తిని బురస్కరించుకొని గుణదోషపరిష్కారములఁ జేయుచుండును. ఈవిమర్శకార్యమునకెల్లరు సర్హులే. సకలకావ్యములు నర్హములే. అంతియకాని, ఇట్టివారు విమర్శకులుగా నుండఁదగినవారనియు, నిట్టికావ్యములు విమర్శనీయములనియుఁ బ్రత్యేకముగా నొకవిభాగమును జూపెట్టు పట్టికలేదు. మఱియు వ్యక్తులరుచులను బట్టి విమర్శములు వివిధరూపములతో నుండును. భావసమాధినుండి కవితావాహిని వివిధగతులపొల్లి వెల్లువగావచ్చునట్లు యీవాహినీహారమునుండి విమర్శప్రవాహము పొంగి పలుదారులఁ బరుగిడుచుండును.

విమర్శకుఁడు తమకిష్టుఁడైనచో వానివాక్యములు బంగరుపూఁతలని మెచ్చుటయు, నాతఁడనిష్టుఁడైనచో వానిచర్చలు రొచ్చుగుంటలని

నిందించుటయు సంకుచితహృదయలక్షణము. విమర్శకుని వ్యక్తిమును బురస్కరించుకొనక యాతని విమర్శనమర్యాదనుబట్టి గుణాగుణనిర్ణయముచేయుట విశాలహృదయచిహ్నము.

నేటి యపూర్వమేధానిధులుకొందఱు విమర్శనములు మృదుభావసుందరములై మంజులపదాలంకృతములై కుకథనులఁ ద్రొక్కక సన్మార్గముల సత్యనిర్ణయమునకుఁ బూనుకొనవలయునని నోరూర శ్రీరంగనీతులఁ బలుకుచుందురు. కాని యావిద్యాసాగరులు కలముఁజేపట్టి విమర్శకు గడఁగునపుడు మాత్రము పైపురాణవైరాగ్యమునుగంటె సహజాసూయామాత్సర్యములు పైకెగయఁ బరులవ్రాఁతలఁగసిగీర దూరుచుందురు.

అట్టివారు లోకవంచకులగు వ్రాయసకాండ్రుకాని సత్యరతులగు విలేఖకులుకారు. ధీరుఁడగు విమర్శకుఁడు ఆత్మబోధల నాధారముగాఁ గైకొని, కావ్యమునందు గుణములఁ బ్రశంసించుటకును, లోపములఁ బ్రదర్శించుటకును పూనుకొనునేకాని యీమోసపువ్యాసములఁగాంచి కలము నిలుకఁగోరఁడు. నిజముగా సచ్చింతతోఁ గవివిమర్శకులఁ గనిపెట్టువారు బ్రహ్మణ్యులనఁదగుదురు.

నేఁడు వేదములు మొదలెంకిపాటలవఱకుఁగల వాఙ్మయసాగరముపై నవితములగు విమర్శతరంగములు చెలరేగుచుండుట లేదా? కృష్ణద్వైపాయనమునివిరచితమగు భారతామ్నాయసంపుటమునొక్క పుటలనూడఁబెఱికి, ఆతనిపై నుసికిపానిసలుపుచు వదలఁగొట్టి వెల్లకింగునబట్టింకఁ బాటుపడెడి మేటిచవకలెందరు లేరు? కావునఁ గావ్యములతోఁబాటు విమర్శనమును, నీడవలె జంటగా నంటియుండును. ఇంతటితో నీవిమర్శప్రశంసను విశ్రమింపఁజేసి నేఁడు ప్రసంగించినవిషయమును వివరింతును.

భవభూతికవివరుఁడు వాల్మీకిమునీంద్రుఁడు సంస్కృతభాషలో విరచించిన రామాయణోత్తరకాండములోని కథకదేశేతివృత్తమును జీవితమునుగాఁజేకొని, నిజమేధాచాతుర్యసంపద మెఱయ హృదయంగమములగు నపూర్వరంగముల నందు సంధించి, సుందరరూపములతో నుత్తర

రామచరితనాటకమును నిర్మాణముచేసి యున్నాఁడు. ఈసువాగ్విభూతి విరచించిన యుత్తరరామచరితము లోకోత్తరాసాధారణపరిణామరమణీయమగు కరుణరసముతో నిండి హృదయాకర్షకమై వెలయుచున్నది. కావుననే "ఉత్తరే రామచరితే భవభూతిర్విశిష్యతే" అనెడి ఖ్యాతి సారస్వతనభోవీథిని సార్వజనీన గౌరవముతోఁ బ్రతిష్ఠపించుచున్నది.

పరిశీలించిచూచినచో నీశ్రీరామోత్తరచరితమంతటిలోను హృదయంగమములగు రంగములు రెండు. అందొకటి హృదయారవిందమును నానందామోదభరితమునుగాఁ జేయు సీతాపరిత్యాగరంగము. రెండవది స్వాంతమును సంతసాక్రాంతమునుగాఁ జేయు కుశలవయుగళమేళనరంగము. ఇంక మిగిలినరంగములు వీని కంగములు.

ఇట్టి మనోహరములగు ఘట్టములరెంటను భవభూతిమహాశయుఁడు కుశలవమేళనరంగము నుత్తరచరితములో నతిమోహనముగాఁ జిత్రించి యేలకో! సీతాపరిత్యాగరంగమును సూచించి విడచెనే కాని పైరంగమట్లు కర్ణపేయముగా వర్ణింపఁడాయె. భవభూతి యీరంగమునుఁగూడఁ జిత్రించియుండినచో నుత్తరరామచరితము మఱింతహృద్యమైయుండెడిదో!

భవభూతిని వినా యితరులగు సంస్కృతాంధ్రకవివరులెల్లరు నీసీతావివాహఘట్టమును దమకావ్యములలో నతిమనోహరముగాఁ బ్రబన్ధించియున్నారు. ఈయుత్తరకథ కుపజ్ఞమగు నుత్తరకాండమునంతకంటెఁ దదనుకారకావ్యముల నీకట్టు లతిరమ్యముగ వర్ణించిన కవిచంద్రులిరువురు. వారిలో మొదటివాఁడు కాళిదాసమహాశయుఁడు. రెండవవాఁడు దిఙ్నాగమహాపాదయుఁడు. ఈకవిచంచరీకము లిరువురును వాల్మీకిభాస్కరునిచే వికసింపఁజేయఁబడిన యుత్తరకాండేతివృత్తారవిందమునందలి సీతాపరిత్యాగకథామధుమాధుర్యమును సంగ్రహించి, ఒకరు శ్రవ్యకావ్యపాత్రమునను, వేఱొకరు దృశ్యకావ్యభాజనమునను బూరించి యున్నారు. రసవిదులగు సోదరులయానందముకొఱకు ముందు వాల్మీకిసంయమీంద్రోపజ్ఞమగు నుత్తరకాండమునందు అన లీసీతాపరిత్యాగ

ఘట్ట మెట్టిమనోహరరూపముతోఁ జిత్రింపఁబడి యున్నదియో యా శ్లోకభావముల నిట వివరింతును.

అట గంగాతటమున లక్ష్మణుఁడు సీతకు శ్రీరామపరిత్యాగ వార్తను దెలిపినతోడనే యాభూజాత మూర్ఛితయై కొంతతడవునకుఁ దెలివినంది యిట్లు పలుకఁదొడఁగెను.

(1) "లక్ష్మణా! నాకుఁ బ్రత్యక్షమగుచున్న దుఃఖదేవతారూప మును జూడ నలువ నానొసట దుఃఖానుభవమునుదీర్చి వ్రాసినట్లు విదితమగుచున్నది. (2) మున్ను పూర్వభవమున నే నెన్నిదురితములఁజేసి యుంటినో! ఎందఱిని దారదూరులనుగ నొనర్చియుంటినో! లేకున్న విశుద్ధచరితయగు సతికిఁ బతివియోగదుర్గతి యెట్లు సంప్రాప్తమగును? (3) మునిజనులనుమ నీ వొనర్చినతప్పేమి? మహాత్ముఁడగు రాముఁడు నిన్నుఁ బరిత్యజింపఁగారణమేమి? అనెడి నుడులు పిడుగులవలెఁ జెవులఁబడినపుడు నే నేమని బదులు తెల్పుదును? (4) సుమిత్రానందనా! నాయందు సంరక్షణీయమగు మీరవివంశాంకుర తేజమే లేకున్న సీక్షణమున నాజీవితము నీపావనజాహ్నవీనీరములఁ లీనముల చేయుకుందునా? (5) వత్సా! మాయత్తలకందఱకు నేచేతులు జోడించి వినయముతో పాదవందనము లాచరించితి ననుము. ఆనృపాలునకుఁ గుశలము నివేదింపుము. (6) లక్ష్మణా! ఈసీత జనాపవాదములకుఁ గుందుచున్నది కాని శరీరవినాశమునకు బెగ్గిలుటలేదు" అని మీయన్నకు విన్నవింపుము. (7) మఱియు సతికిఁ బతియే దైవము, బంధువు, గురువు నగుటచే సతి పతికీర్తికై ప్రాణములనుగూడ నర్పింప సంసిద్ధయై యుండును కాని వెను దీయదని యారాజశిఖామణికి నచ్చఁజెప్పుము."

ఆర్యసోదరులారా! కంటిరా సీతావచనములయందలి వినయాభిమానవికాసముల సీతనుమించిన ధీరస్వాంతయగు పురంధ్రీలలామ యీ పృథివిపైనలిని వేఱొకయాపె కలదా? ఇంతటితో వాల్మీకిమునివరుని సూక్తులనిలిపి, వీని కనుకారములగు కాళిదాసకవిచంద్రుని మధురభాషితముల వివరింతును. ఈకవిపుంగవుఁడు రఘువంశమునందలి చతుర్దశసర్గములో నీసీతాపరిత్యాగమునిట్లు వర్ణించియున్నాఁడు.

సౌమిత్రి యంతర్వత్నియగు శ్రీరామపత్నిని గంగదరిని జేర్చి దుస్సహపతిపరిత్యాగవార్త నెఱిగించి యిట్లు ప్రార్థించెను. (1) "మాతరో! పరాధీనజీవనుఁడగు నీరామానుజుఁడు తెలిపిన వాక్పారుష్యమును క్షమింపుము" (అని పాదప్రణతుఁడైయున్న మఱఁదిని లేవనెత్తి సీతపలికిన వాత్సల్యోక్తు లెంత మృదుసుందరములై యొప్పుచున్నవియో పరికింపుఁడు (2) సీత-"సౌమ్యహృదయా! సుమిత్రాతనయా! నీ వినయసంపద కెంతయు సంతసించితిని. నీయెడ నా కాగ్రహమెన్నఁడు కలుగనేఱదు. వత్సా! ఉపేంద్రుఁ డింద్రునికి బలె నీ వారాజేంద్రునకు విధేయుఁడవై చిరంజీవివి కమ్ము."

అనిపలికి పిమ్మట అత్తలకందఱకు విన్నవింపుమన్న వినయకందళితసందేశభాషితములెట్లు సుధాస్యందములై వెలయుచున్నవియో గమనింపుఁడు. (3) "లక్ష్మణా! జ్యేష్ఠానుక్రమముగా మాయత్తగారలందఱకు నావినయాభివాదనముల నందఁజేసి యిట్లు ప్రార్థించితి నని విన్నవింపుము. నాయందు వెలుగందు మీనందనసంతానతేజము కీర్త్యానందసుందరమై పరిఢిల్లునట్లు మానసముచేఁ దలంపు మనుము." (అనఁగా మీనందనునిచే నిందితచరితగాఁ దలంపఁబడి పరిత్యజింపఁబడిన యీవసుంధరానందనగర్భముకూడ హేయమేయని యోజించి యుపేక్షింపక, మనసున నాశీర్వదింపఁ బ్రార్థించితి ననుము. "మనస్సుచే" అనుటచే మీసన్నిధి నుండుకొని స్వయముగా దయాపూరితములగు గర్భసంరక్షణసంస్కారముల సాగింపఁజాలకున్నను మనస్సుచేతనైన రవికులకంద మానందరాజితమై తేజరిల్లునట్లు తలంపు మనుము)

ఇంక సీత శ్రీరామున కందఁజేయుమన్న సూక్తులు సున్నితములై వెలయుచున్నవి. అచటి ప్రణయగాంభీర్యాభిమానసందేశవచనము లెట్లు మప్పిరిగొని వెడలి యున్నవియో యాలింపుఁడు. (4) "రామానుజా! ఆకోసలసార్వభౌమునితో నిట్లు తెలుపుము. "మీకన్నుల యెదుట పతిపాతివ్రత్యపవిత్రమైన క్షమాపుత్రిని సామాన్య

జనాపవాదశ్రవణమాత్రమునఁ బరిత్యజించుట ప్రశంసార్హమగు మీవిద్యాసంపదకుఁ గాని, అత్యున్నతమగు మీగోత్రగౌరవమునకుఁ గాని తగియున్నదియా? "అని ప్రశ్నించితి ననుము." (5) మఱియు మఱఁదీ! "మీభాస్కరాన్వయాంకుర తేజమును సంరక్షింప వలసిన బాధ్యత నాయందు లేకున్న నీకున్నహాపవాదానలదందహ్యమానములగు మలీమసప్రాణముల మేననిలుపఁగోరుదానను కాననుము" (అనఁగా సుఖముగాఁ జీవించుటకే కాక స్వేచ్ఛగా మరణించుటకుఁ గూడ మీయన్నగారి యనురాగ మడ్డగుచున్నది సుమీ! అని భావము) (6) నరపాలునకు వర్ణాశ్రమపరిపాలనమే ధర్మ మని మును మనువు శాసించియున్నాఁడు. కావున మీచే నడవికి వెడలింపఁబడి యటఁ దాపసవృత్తిని జీవితమును గడపనున్న యబలపైఁ దిరుగఁ గఠినశాసనములఁ బ్రసరింపఁజేయక యొక దీనతపస్వినిగాఁ దలంచి జాలిఁజూపు మనుము." (7) రామానుజా! పొరఁబడి నుడువుచుంటిని.నిజముగా నీదుస్సహమగు నిరసనశాపము దయాశీలుఁడగు శ్రీరామచంద్రుని వలనఁగలిగినది కాదు. ఇందులకు వేఱొండు కారణముగలదు. వినుము. మున్ను మీయన్న పట్టాభిషేకసమయానఁ జక్కఁగా సింగారించుకొని యొయ్యారముగ రామునితో సింహాసనమెక్కి మురియుచున్న రాజ్యరమను సరకుసేయక నన్ను వెంటనిడుకొని సంతసముతోఁ గాంతారమున కేగుటచే నాపెఁ గుపితయై శ్రీరామచంద్రుఁడు తనకువశుఁడై యుండుటను గుర్తించి యాఱాసిరి మిన్న తానొంటరిగా నాసుందరాంగునితో సుఖియింపఁదలంచి నన్నాపదుచు మగనిచే నడవికి గెంటించినది. ఇది రహస్యము (అనఁగా మీయన్న చంచలమగు రాజ్యసంపదనే మహాభాగ్యమునుగా నెంచికొని యగ్నిసాక్షికముగాఁ బరిగ్రహించిన ధర్మపత్నిని దయావిరహితుఁడై పరిత్యజించెను. సౌమిత్రీ! కంటివా మీయింటిగొప్పతనమును. రాజ్యశ్రీమోహితులగు ఆకొమరులు నిజరాజ్యరమల రక్షింపఁగోరునట్లు స్వకాంతానురాగసంపదలఁ బాటింప నభిలషింపరుసుమా! అని సోపా

లంభోక్తి) (8) మఱియు నిట్లనుము "మంగళాశయులగు మీరలీ దీనురాలియెడ నన్యాయ మాచరింతురని తలంపఁదగదు. కావున నీయసహ్యపరిభవదుఃఖమునకుఁ గారణము తన జన్మాంతరదురితరాశియే యని తలంచిన దనుము." (9) రాక్షసోపద్రవద్రుతపతికలగు తాపససతులకు మీకటాక్షముచే సంరక్షకయై తనరారిన యీక్షమాతనయ మీరలు సార్వభౌములై వెలయుచుండఁగనే యీయడదారుల దారలయందుఁజేరి యెట్లుజీవించి యుండఁగలదు ? అని వాపోవుచున్న దనుము. (10) మఱియు నో సుమిత్రాతనయా! "రాజచంద్రా! మీచే నిరసింపఁబడి యడవికి నెట్టఁబడిన యీనేలపట్టి యెట్టితపమాచరించిన భావిజననమునఁ గూడ మీరలే ప్రాణేశ్వరులగుదురో, తిరుగ నీరీతి వియోగఖేదము రానేఱదో, యట్టిమునివ్రత మవలంబించి రవిమండలనిహితనేత్రయై జీవితమును ముగింప సంసిద్ధయైయున్న దని నివేదింపుమన్న దనుము" సౌమిత్రి భూపుత్రిని విడచి వెడలిపోఁడనే యీయుల్లాలు వినువారి యుల్లములు తల్లడిల్లునటుల విలపింపఁదొడంగెను. అపుడు ప్రకృతియంతయు విచారమగ్నమాయెను.

గీ. వృక్షములు పూల నెమళులు నృత్యములను
లేడు లాస్యంపుదర్భల విడియుండె
నామెతో సమముగ దుఃఖమందియున్న
వనమునందు నురోదనధ్వనులునిండె." (ఆదిపూడిసోమనాథరావుగారు)

పాఠకమహాదయులారా! ఆలించితిరా! ఈవిదుషీలలామధీరోదార భాషితముల. విపత్సమయమున ధీరతను బ్రకటించుటయే క్షత్రకుల జాతలగు వీరవనితల లక్షణము. ఈయది యీ భూజాతజీవితమునఁ జిన్ననాటనుండియు విదితమగుచున్నది. ఇంతటితోఁ గాళిదాసుభాషితములఁజాలించి యుత్తరకాండములోని యీకథానకమునకు రెండవయనుకారమగు కుందమాలయందు దిఙ్నాగకవీంద్రుఁడు పొందుపఱచియున్న సీతాపరిత్యాగరంగమును బ్రకటింతును.

సీ. నరములు నరలును నారులు నేరమి
నీరును నోరును నారసములు
నెరసులు విలునారి నేరుపు లున్నారు
నేరేటినంగఁ గన్నార మనఁగ
నేరేళ్లు నురుగులు నెరయంగఁ జల్లుట
నేరక యన నివి న్నియు నవర్ణ
వరము సప్తదశ రేఫలు నఱినొప్పాట
నఱయంగ నెఱిదప్పి నఱిగొనె నన
నెఱియు నెఱసియు నెఱమంట నెఱకు లనఁగ
నుఱుముగా నుఱుమూడె ను నెఱసఱి యన
నెఱపు నెఱకూరె నుఱుపాడె నెఱపె ననఁగ
నీఱుపైఁ గవిసిననిప్పు నూఱుపదులు. ౩౦

గీ. నాఱువిడచుట నెఱిలేక నూఱు టనఁగ
నీఱుగాఁ జేయు నెఱ్ఱెలు నెఱక కనుట
నెఱపుగను నెఱివెండ్రుకల్ నెఱమొగ మన
నెఱబిరుదు నెఱవాదులు నెఱిచెడక నన. ౩౧

గీ. నెఱికె గట్టుట నిఱుపేద నెఱపు విడిచి
నెఱికె నెఱనారసము వాఱె నఱుజు పేరు
అదిగొ నెఱత్రోవ నుఱుముయ్యె నన నవర్ణ
వరము ఆఱాలు ముప్పదియాఱు పదనఱినయు. ౩౨

సీ. పరఁగనఁ బరువడి పరికింపఁ బురుడీడు
పురుడు సూతక మగు పొరక యనఁగఁ
బరిమార్చిరి యన దెప్పర మిప్పుడు ననఁగఁ
బారిపోరి పరుసనఁ బొరిగొని రనఁ
బురపురఁ బొక్కంగఁ బొంపిరి పోరఁగాఁ
బెరిఁగె వర్ధిలి యనఁ బెరుఁ గనంగఁ
బరిచను దెంచె నేర్పరి పెనుపరి పోరి
పోరితం బనఁగను బొరలితి మనఁ

బరపుగలచోటఁ బరపులు పరుసములును
బేరు నామంబు పరుసంబు పోరచి యనఁ
బెరడనఁగ దొడ్డ పరి తేనెపెర యనంగఁ
బేర నెయ్యనఁ బెనఁగొనెఁ బేరుర మన. ౩౩

గీ. పొరుగు చప్పరంబును బొంపొచ్చెము పురి
కొల్పు పోరామి పొరిగడుగు పెనఁగొను ట
పొరయు నీపణ్ణోపరిఁ బొలుచు రేఫ
లెన్న నలువదిరెండయ్యె నిజమంత్రి. ౩౪

సీ. పఱచెను వేగంబ పఱపెద పఱపిఱి
పఱిపోయెఁ బఱచిన పాట్లనంగఁ
బిఱికితనమును నంపఱ పఱియ లనంగఁ
బఱిగొని పఱిమార్చెఁ బిఱుసని యనఁ
బఱిపఱిగాఁ జేయఁ బిఱుఁదనఁ జొచ్చెను
బెఱమూఁక పెఱచేతఁ బఱవనోపఁ
బిఱ్ఱిదికిఁ బాఱె చూపఱ పఱిపోయెను
బెఱిగినచందంబు పిఱుఁదు లనఁగఁ
బఱవక పఱచు పాఱించుఁ బఱుపు టనఁగఁ
బాఱుఁ దన విప్రుఁ డంబులు పాఱుటయును
బాఱక పుఱియలు తెప్పఱ పఱిపఱియలు
పెఱికెఁ గోఱలు పెంపఱు పొఱ యనంగ. ౩౫

గీ. పెఱిగ నట్లనఁ బిఱిపెపి పెఱికివచ్చెఁ
బఱపయి నపట్లఁ బఱచిరి పఱవ ననగఁ
బఱిక గఱుపాఱెఁ జిక్కులుపఱచి రనఁగఁ
బబరములుఱాలు గతిగతుల్ *పవనపుత్ర. ౩౬

సీ. బూరుగు పెట్టగు బూరగ వాద్యంబు
బేరంబు బురుడయు బేరజములు
బరిగట్టె బారెఁడు బరవసంబును బారు
బారమ్ము లేసిరి బారివడియె

* గతిగతుల్ - ౪౪.

బూరెలు బోరలు బోరగిలంబడ
బోరని ప్రోసెను బూరటిల్లె
బురుజులు గజ్జెలు బెరసెను బీరమ్ము
బరిమైని బరులుబ్బె బురువు బరదు
బిరుదు బురబురఁ బొంగె నిబ్బరము నబ్బు
రంబనఁగ నివి యీబవర్ణంబుపైని
సప్తవింశతిరేఫలు జరగునయ్య
యాజిసుతసేవకవిధేయ యాంజనేయ. ౩౭

గీ. బిఱుసుమట్టించె బఱుసులు బిఱుసు లెంచు
బిఱబిఱనఁ ద్రిప్పి వైచె దబ్బఱ లనంగ
బఱబఱన నీడ్చె బిఱుపోయెఁ బనియన నివి
బవరముల ఱాలు గిరిసంఖ్యఁ బరఁగె హనుమ. ౩౮

సీ. మురిసెను దొండ మామరదంతికిని నన
మొరకతాలును దేంట్లు మొరసె ననఁగ
మారటమూర్తులు మేరలు దప్పిరి
మారిమసఁగుటను మోర లనఁగ
ముఁరియలు తునుకలు మరియాద కుమ్మరి
మరిగించుకొనుట వేమా రనంగ
మరలుట మది మేర మెరమెర వనమరె
మురిపెంబు తామరల్ మురముర యన
మరు లుడుపుట మొరడు మారేళ్లు మిరియంబు
సుమ్మర యనఁగలై సొరిది నున్న
మహరరేఫ లౌను మఱి యెంచి చూడంగ
నిరువదియును నాల్గు హరకుమార. ౩౯

సీ. మఱి మేఘపుమొఱుఁగు మొఱచునొకో యని
మఱతుఱు మొఱుఁగెక్కి మొఱసి యింక
మాఱటనోళ్లను మఱచి దిక్కులుసూచి
మఱతును నేనును మా అడుగుట

మఱి మొండె మనఁటయు మమ్మాఱు వేమాఱు
మెఱములువై చెను మొఱయిడి రవ
మొఱగుచు మఱచిన మఱువక మఱియును
మిఱుమిట్లు గొనియును మెఱయు మెఱసి
మీఱుమీఱియు మెఱములు మెఱుఁగు లనఁగ
మఱపు మఱిమఱి చీకటి మఱగు మఱఁది
మఱలుఁ గ్రమ్మఱి మల్లఱు మాఱి యనఁగ
మాఱుమొగము ను మఱపు నేమఱి యనంగ. ౮౦

గీ. మాఱుపడుటయు పెడమఱి మఱఁద లనఁగ
అఱు మఱునాఁడు మిఱుచూపు మఱుఁపుకొనుట మొ
మయిమఱుపులును మఱలేక మఱుకు వనఁగ
మరమున ఱాలు మునిగతుల్ *మారుతసుత. ౮౧

గీ. ఱేయి ఱిచ్చ ఱిత్త ఱేమొండ ఱెండ డన
ఱూఁడి ఱేకు ఱాదు ఱూపు ఱమణ
ఱమ్ము ఱార ఱోఁజు ఱాగిల్లి ఱాచూలి
ఱచ్చ ఱాయిడియును ఱాలుటయును. ౮౨

గీ. ఱాఱు ఱాయంచ ఱాయుచు ఱాయుటయును
ఱక్కసియు ఱోయు ఱూపింప ఱంకె లనఁగ
ఱూపెదను ఱారీతి ఱుచి యనంగ
ముప్పదర్ణముల్ ఱేఫాది నొప్పు హనుమ. ౮౩

గీ. ఱేఁడు ఱెక్క ఱాచు ఱివ్వన ఱంపిల్లు
ఱిక్క ఱెక్క ఱేసు ఱేపు ఱేవు
ఱవిక ఱట్టు ఱంకు ఱాఁగ ఱంకించుట
యనఁ బదేను ఱాదు లయ్యె హనుమ. ౮౪

సీ. వారించు వారికి వారకంబుగ విరుల్
వారక యుందు నెవ్వరికి నీకు
వరిపంట తలవరుల్ వరుస నార్వురు గాచి
వేరంబు వెరవున వెరసు లిడిరి

* మునిగతుల్=౮౭.

పరవుల్లు విరవిర వారనిసేనల
విఱియంగఁ జల్లిరి విఱియుటయును
గాలువ్రు నిరువురు కలువ్రు నెవ్వరు
వీరల వఱటంబు వారువములు
పరుజు గట్టిరి యోవరి వారకు లన
వీర లన దేవ రన సాటి వేరి యనఁగ
వరుసనం గను నిన్నివవర్ణ కరము
రేఫ లివి యయ్యె ముప్పదిరెండు హనుమ. ౪౫

గీ. వఱలె నసఁగను వేడుక విఱిగె విల్లు
వెఱఁగుపడి యాజి విఱుగుట విఱిచె ననఁగ
వెఱమృగంబులు వెఱవెఱ వెఱచఱవఁగ
వఱదు గూసెను వేఁకొరవెఱగుతోడ. ౪౬

గీ. వఱుతఁ ద్రోవఁగ విఱివిడి వెఱచి వఱలి
వఱద యనఁగను నెండిన వఱుగనంగ
నమరు విఱిగాలి విఱిపొల్లు నన వవర్ణ
పరము ఱాలివి యిరువ దోపవనతనయ. ౪౭

గీ. సరకు సెరబడి సైరణ సరు లనంగ
సరకుసేయక సురిఁగిరి సారిది యనఁగ
సురియ సారనగండ్లును సూరె లనఁగ
సారెసారెన సాగటాల సారె లనఁగ. ౪౮

గీ. సిరి యనంగను లక్ష్మి యౌ సేసి రనఁగ
సేసరుల నెక్కె తనసరి నేసి రనఁగ
సప్తదశ రేఫ లయ్యె సాక్షరము మీఁద
జానకిజానిచరణాబ్జచంచరీక. ౪౯

క. మును నన్నయభట్టాదులు
మునుకొని రేఫలు ఱకారములు కృతులం గూ
ర్చినపలుకు తేర్పించితి
ఘను లిఁక మఱిఁ గలిగెనేని గైకొనఁగఁదగున్. ౫౦

—నాటకలక్షణము—

క. శ్రీయాంజనేయ విను మిఁక
నాయతనాటకము లక్షణాంచితగతులన్
మీయున్నతకృపచేతను
ధీయుక్తిని దెలుఁగుగాఁగఁ దెలియ నొనర్తున్. ౫౧

క. చతురాగమజనితంబై
యతులార్థ్యయశస్స్వవర్గమై యభినయభూ
షితమై తగు నాట్యం బిది
క్షితి నెవ్వఁడు మెచ్చకుండుఁ గృతుల న్విన్నన్. ౫౨

క. ఆనాటకవిధములు పది
యానందముల కైదు సంధు లగు నంగములు
రైవ్నాల్గు రామభట మ
హానాటకకావ్యకర్త హనుమా వినుమా. ౫౩

గీ. శాస్త్రవిద్యలు శిల్పప్రశస్తకళలు
విలసితాశుమధురచిత్రవిస్తరముల
కవితలును గావు జ్ఞానయోగములు గావు
నాటకమె సుమ్ము సర్వంబు నయవిమలకు. ౫౪

సీ. సంధు లైదును చతుష్షష్ఠ్యంగములు ధీర
నాయకబీజదల్ నవరసములు
వృత్తులు నాలుగుబీజాదు లైదును
నారంభముఖ్యపదాదు లైదు
సంస్కృతాద్యష్టభాషలకుఁ బ్రక్రియలును
భరతశాస్త్రములలోఁ బరఁగుగతులు
నాటకకావ్యంబునకు వలె నన్నియు
నానాటకమున కాఖ్యలు పది యగు
సూత్రధారులవిధములు పాత్రగతులు
నభినయంబులు సత్త్వము లరసి పిని
కెలమి లక్షణలక్ష్యముల్ తెలిపెదను విను
నలమహానాటకము చేసినట్టిహనుమ. ౫౫

క. నాటకలక్షణగతు లివి
పాటిగఁ దెలియంగఁ బద్మభవునకు నైనన్
సూటిపడఁ దనఁగ నితరుల
మాటెంత తలంచిచూడ మారుతపుత్రా. ౧౬

క. తెలుఁగున నాటకలక్షణ
మిల నెవ్వరుఁ జేయలేదు పృషదశ్వసుతా
లలితమతి నీదుకృపచేఁ
దెలిసినయంతయు నొనర్తు దితిజధ్వంసీ. ౧౭

గీ. నాందితుదను మారిషి నేని నటిని నేని
నలవిదూషకు నేనిఁ దా నమరఁ జూచి
సూత్రధరుఁడు పిల్చినపిల్పు శోభితముగ
నాముఖం బండ్రు బుధులు శాస్త్రార్థసరణి. ౧౮

గీ. సూత్రధారుఁడు తను గవిసూరిసభను
నాయకునికావ్యమహిమంబు నాందివేళఁ
దగఁ బ్రశంస యొనర్చిన దానిపేరు
శాస్త్రవేత్తలు భువిఁ బ్రరోచనయటండ్రు.

సీ. తనరు వివక్షితార్థప్రతిపాదనో
క్తులజాడ గోప్యార్థగోపన మనఁ
గను బ్రకారార్థప్రకాశన మభినయ
రాగసమృద్ధియుఁ బ్రకట మగుచ
ముత్తారకారిత్వ మతి యితివృత్తవి
స్తర మిది షట్ప్రయోజనము లిందు
నితివృత్త మనుదాన నెసఁగ సూచ్యాసూచ్య
ములు రెండు నందులోపలను సూచ్య
మనను దృశ్యమిత్రద్వయం బెసయఁ గలిగె
నయ్యు సూచ్యం బనెడుదాన నైకువరఁగె
నమరు విష్కంభచూళికాంకాస్యములును
వెలయునంకావతరణప్రవేశములన. ౧౯

గీ. అతిశయచతుర్విధాభినయములఁ గల్గి
సాత్త్వికాంగికపూర్వకసరణి మించి
నాట్య మమరు ధీరోదాత్తనాయకాద్య
వస్థల రసాశ్రయం బయి వచ్చి కృతుల. ౬౦

గీ. నృత్త్యమనఁగ భావాశ్రయాత్యుత్తమంబు
నృత్తమనఁగఁ దాళలయాశ్రితేప్సితంబు
వరఁగ నిందుల నాటకప్రక్రియోక్తి
నలర దశరూపకంబులఁ దెలియవలయు. ౬౧

గీ. క్రమత మధురోద్ధత ప్రభేదములతోడ
లాస్యతాండవరూపకలీలల వహించి
నాటకంబులకుఁ బ్రకృతి నాటుకొల్పె
నృత్యనృత్తశబ్దంబులు కృతులయందు. ౬౨

క. రీతిగ వస్తువు దగు ప్ర
ఖ్యాతోత్పాద్యములు మిశ్రమన నితిహాసో
ద్భూతకవికల్పితకథ
యాతతరచనలను నాటకాదిఁ ద్రివిధమై. ౬౩

క. మొదలిటినాటకపద్యం
బది యార్వదిరెండుపదము లయినను బద్నె
న్నిదియైన నెన్మిదైనను
బను రెండిట నైనఁ గూర్పఁ బరఁగు సుకవుల్. ౬౪

గీ. ద్వీపసంఖ్యచేత వేణీసంహారంబు
పదము లెఱిఁగె నాందిపద్యములను
బరఁగెఁ బదము లినుల బాలరామాయణో
త్తరరాఘవాఖ్యనాటకముల. ౬౫

క. శరరసముని వసునవదశ
వరసంఖ్యలయంకములను వరుసను సుకవుల్
దొరకిన సంఖ్యను గూర్తురు
ధర నాటకకృతులయందుఁ దరుచరవీరా. ౬౬

౨౧౨. భిల్లీచందనన్యాయము.

ఈన్యాయము కూడ నొక శ్లోకమందు నిబద్ధమై యున్నది.

శ్లో. అతిపరిచయా దవజ్ఞా సంతతగమనా దనాదరో భవతి
మలయే భిల్లపురంధ్రీ చందనతరు కాష్ఠ మింధనం కురుతే.

అతిపరిచయమువలన నవమానము కల్గును. సంతతగమన మనాదరముం బుట్టించును. ఎట్లన మలయపర్వతమునందుఁ గిరాతి చందనపుఁ గట్టెలను వంటచెఱకుగాఁ జేయును.

౨౧౩. శకునిగ్రాహకగతిన్యాయము.

శకునిగ్రాహకుఁ డనఁగాఁ బిట్టలను బట్టువాఁడు. కాలిచప్పుడు కాకుండ మెల్లఁగాఁబోయి యురులుమొదలగు సాధనములచేఁ బట్టుకొనును. ఈరీతిగా యజ్ఞమునకుఁ బోవునపు డెవ్వరికిఁ దెలియకుండ రహస్యముగాఁ బోవుట.

౨౧౪. శలభన్యాయము.

శలభ మనఁ మిడుత. ఇది మండుచుండెడు దీపముపైఁ బడి యాత్మనాశమునుగాంచును. కావ్యములయందుఁ దరచుగా నీవిషయము చెప్పఁబడును. కుమారసంభవము ౪-౪౦ లో "అహ మేత్య పతఙ్గవర్త్మనా పునరంకాశ్రయిణీ భవామి తే" అని చెప్పఁబడినది. ఈశలభము దీపకాంతిని జూచి ప్రేరితమై దాని నార్పివేయుటకుఁ బ్రయత్నించి దానిపైఁ బడు నని మేరుతుంగుఁడు వ్రాసెను.

"శ్లో. ఉజ్జ్వలగుణ మభ్యుదితం క్షుద్రో ద్రష్టుం న కథ మపి క్షమతే
దగ్ధ్వా తను మపి శలభో దీప్రం దీపార్చిషం హరతి."

౨౧౫. శాంతే కర్మణి బేతాళోదయః.

విఘ్ననివారణముకొఱకు శాంతికర్మ. కర్మ యంతయు చేయబడినను బేతాళోదయము తప్పలేదు. విఘ్ననివారకప్రయత్నము లన్నియు వ్యర్థమగుట యని యీన్యాయతాత్పర్యము ఈన్యాయము చిత్సుఖముని వ్రాసిన న్యాయమకరందమున నుదాహరింపఁబడినది.

"శ్లో. నను సోయం శాంతే కర్మణి వేతాళోదయ అభేదం
సాధయితుం ప్రవృత్తే న భేదస్తే రుపాహృతత్వాత్."

౨౧౬. శాల్యాదివిషయస్య ముసలాదేః కరణస్య శ్యామాకేఽభిహతి ర్భవతి.

ధాన్యముదంపుచుండఁగా రోఁకటిపోటు చామలమీఁదఁబడినది. దీనికాంగ్లేయభాషలో "Aiming at a pigeon and killing a crow" అనునది సరిపోవును. ఈన్యాయము న్యాయవార్తికము ౪౬ పుటలో వ్రాయఁబడినది.

"శ్లో. కథం పున రన్యవిషయం కరణం అవిషయాం క్రియాం కరోతి
శాల్యాదివిషయస్య ముసలాదేఃకరణస్య శ్యామాకే అభిహతిర్భవతి.

౨౧౭. శాస్త్రఫలం ప్రయోక్తరి.

వేదోక్తకర్మఫలము వైదికకర్మల నాచరించువానికిఁ జెందును. ఈ న్యాయము వేదాంతదేశికప్రణీత తత్త్వముక్తాకలాపము 2 వ సరము, 59 శ్లోకములో నున్నది. "అన్యశ్చే దన్యకర్మప్రజనితఫలభుక్ శాస్త్రవైయాకులీ స్యాత్" దీని కాయనయే యిట్లు వ్యాఖ్యానము చేసెను.

" అన్యస్య అన్యకృతకర్మఫలభోగే శాస్త్రఫలం ప్రయోక్త
రీతి వ్యవస్థాభంగాత్ శాస్త్రస్య వ్యాకులతా స్యాత్."

౨౧౮. శిరోవేష్టనేన నాసికాస్పర్శన్యాయము.

ముక్కును జూపు మనఁగాఁ జేయి తలచుట్టుఁ ద్రిప్పిచూపించుట. రఘునాథవర్మ దీనికే ద్రావిడప్రాణాయామన్యాయ మనినామాంతర మిడెను.

౨౧౯. శ్వఃకార్య మద్య కుర్వీత.

రేపు చేయవలసినదని నీదినమందే చేయుము. ఇది శాంతిపర్వ మందున్నది.

"శ్లో॥ శ్వఃకార్య మద్య కుర్వీత పూర్వాహ్ణే చాపరాహ్ణికం
నహి ప్రతీక్షతే మృత్యుః కృతం వాస్య నవా కృతమ్."

౨౨౦. శ్వపుచ్ఛోన్నామనన్యాయము.

కుక్కతోఁక సరిగా నుండునట్లు చేయుట. అనఁగా నిష్ఫల మైన ప్రయత్నము. ఈన్యాయ మువమితిభావప్రపంచకథయం దుదాహరింపఁ బడినది.

"శ్లో॥ న చైవ శక్యతే కర్తుం సరళో యత్నశతై రపి,
కోపి ఖేదశతే నాపి శ్వపుచ్ఛం నామయిష్యతి."

౨౨౧. శ్వలీఢ మివ పాయసం.

కుక్కముట్టుకొనినపాయసము. అపవిత్ర మై యందువలన నపరి గ్రాహ్య మైనవస్తువుం దెలియఁజేయును ఇది సర్వదర్శనసంగ్రహమందు

"శ్లో॥ అపిప్రయత్న సమ్పన్నం కామే నోపహతం తపః
న తుష్టయే మహేశస్య శ్వలీఢమివ పాయసం."

అనియున్నది.

౨౨౨. శ్వాకర్ణేవా పుచ్ఛేవ ఛిన్నే శ్వైవభవతి నాశ్వోనగర్దభః.

చెవిఁగాని, తోఁకఁగాని ఖండించినను శునకము శునకమే గాని గుఱ్ఱము గాడిదయు కానేరదు. ఈన్యాయమును బలెంజలి "ఏకదేశ వికృత మనన్యవత్" అనుపరిభాషను వ్యాఖ్యానముఁ జేయుటలోఁ జెప్పెను. తంత్రవార్తికములోఁ గుమారిలభట్టు కూడ నీన్యాయముం జెప్పెను. "న హి గోః శృంగే ఛిన్నే పుచ్ఛే వా భగ్నే గోత్వం తిరోధీయతే."

౨౨౩. సర్వం బలవతః పథ్యం.

బలవంతుఁ డేమిచేసినను జెల్లును. గంగానాథఝా యనుపండితుఁడు "శక్తున కన్నికర్మలును ధర్మ్యములే" అని దీని కర్థముఁ జెప్పినాఁడు. ఈయర్థము భాగవతపురాణోక్తమైన యీాదిగువశ్లోకములనను సరించి యున్నది. భాగ 10-33. శ్లో 30, 31.

శ్లో. ధర్మవ్యతిక్రమో దృష్ట ఈశ్వరాణాం చ సాహసం
తేజీయసాం న దోషాయ వహ్నేః సర్వభుజో యథా
నైత త్సమాచరే జ్జాతు మనసాపి హ్యనీశ్వరః
వినశ్య త్యాచర న్మౌఢ్యాత్ యథా రుద్రో బ్ధిజం విషం.

౨౨౪. సోపానత్కే పాదే ద్వితీయా ముపానహం అశక్యత్వా న్నోపాదత్తే.

జోడుతొడిగిన కాలికి మఱియొకజోడు తొడుగఁబడదు. ఒకఁడు ఖండించినవిషయమునే మఱియొకఁడు చెప్పినచో నీన్యాయము వర్తించును. జైమిని ౧-౨-౩౩. లో శబరస్వామి పూర్వపక్షిఖండించిన విషయమునే వాది తిరిగి చెప్పుట యని వ్రాసినాఁడు.

౨౨౫. స్వేదజనిమిత్తేన శాటకత్యాగన్యాయము.

ఈన్యాయ మునకుమితిభావప్రకంచమునం దిట్లు వ్రాయఁబడినది. "యతో హ మనంతావ త్యాపిదుర్జన చక్షు ర్దోషభయా దవివేకాదిభిః మంత్రిభి ర్న ధ్యేతి ప్రఖ్యాపితా లోకే మ హైవ అకత్యాని అన్యజనా కర్త్యతయా గీయంతే సోయం స్వేదజనిమిత్తేన శాటకత్యాగన్యాయః" (నల్లులు కట్టిన వని కట్టుకొనినశాటీని విడిచిపెట్టుట) దీనితో సరియైనది యూకాభియా కంథాత్యాగన్యాయము.

౨౨౬. హిరణ్యనిధిదృష్టాంతము.

భూమిలో హిరణ్యనిధి యున్న దని తెలియక దానిపైన నడచి పోవుచుందురు. అట్లే సర్వభూతాంతరాత్ముఁడై పరమేశ్వరుఁ డున్నను దెలియఁజాలక చేతనులు వానికొఱకుఁ బైనవెదకుదురు. ఇది ఛాందో గ్యోపనిషత్తు ౮-3-౨ లో నున్నది. "య ద్యపి హిరణ్యనిధిం నిహిత మక్షేత్రజ్ఞా ఉపర్యుపరి సఞ్చరన్తో న విన్దేయుః ఏవ మే వేమా స్సర్వాః ప్రజాః అహరహ ర్గచ్ఛన్త్య ఏవం బ్రహ్మలోకం నవిన్దన్తి అనృతేన హి ప్రత్యూఢాః"

౨౨౭. ఉత్పతి తోపి హి చణకః శక్తః కిం భ్రాష్ట్రకం భఙ్క్తుమ్.

సెనగగింజ వేఁగి యెగిరిపడినను మూఁకుడును బగులఁగొట్టుటకు శక్తికలది యగునా? దుర్బలుఁడైనజనుఁడు బలవంతుడైనవానికి నేమియు నపకారముఁ జేయనేఱఁ డని తాత్పర్యము.

౨౨౮. రాత్రౌ దీపశిఖాకాంతిః నభానా వుదితే సతి.

దీపకాంతి రాత్రియందే. సూర్యోదయముకాఁగా నది యకించిత్కరము. గుణవత్తరుని దగ్గఱ గుణహీనుఁడు ప్రకాశింపనేరఁడని దీని తాత్పర్యము.

౧౨౯. పిత్తం యది శర్కరయా శామ్యతి కోర్థః పటోలేన.

పైత్యము పంచదారచే శమించినయెడల చేదుపొట్లలో నేమి పని ? అనఁగా స్వల్పయత్నముచేతనే కార్యము సిద్ధించుచున్నపుడు బహుప్రయత్నములు వ్యర్థ మని తాత్పర్యము. ఇచ్చటఁ బటోలశబ్దము చేఁ బటోలపత్రము గ్రహింపఁబడుచున్నది. "పటోలపత్రం పిత్తఘ్నం మూలం తస్య విరేచకం" చేఁదుపొట్లాకు పైత్యమును హరించుననియు దానివేరు విరేచనకారి యనియుఁ బ్రసిద్ధి.

౧౩౦. సూచీముఖన్యాయము.*

సూచీముఖ మనుపేరు గలయొకపక్షి. ఒకయరణ్యమందు వానరములు చలికాలములోఁ జలిచేత వడఁకుచు నగ్నికణము లనుభ్రాంతిచేత గురువెందగింజలను బోగుఁజేసి యూఁది చలికాఁగుచున్నవి. అపుడు సూచీముఖ మనుపక్షి వానివ్యర్థప్రయత్నముం జూచి "యోమూర్ఖులారా ! ఇది యగ్ని కాదు. దీనివలన శీతబాధ నివారింపఁబడదు. కావున నొకకొండగుహలోనికిఁ గాని గాలిలేనిప్రదేశమునకుఁగాని పోయి యున్న యెడల నీశీతబాధానివారణ మగును." అని తెలుచుగా వానరముల కుప దేశించెను. అందుపై నొకవృద్ధవానరము కోపముఁ దెచ్చుకొని దానిపైఁబడి ఱెక్కలుపట్టుకొని రాతిపైఁగొట్టి చంపివేసెను. కావున దుష్టుల కెపుడును మంచి నుపదేశింపరాదు.

౧౩౧. స్వజాతి ర్దురతిక్రమా.

(తనజాతి విడువ శక్యముకాదు.) ఇందుల కొకగాథ కలదు." ఒకనాఁ డొకముని గంగాజలమందు స్నానముచేయుచుండఁగా డేగముఖమునుండి జారిపోయినయెలుకపిల్ల యతనిచేతిలోఁ బడెను. అంతట నా ముని దయార్ద్రహృదయుఁడై తపతపోబలముచే నామూషికము నొక

---

*చూ. ౧౧౯. న్యాయము. దీనికి దానికి నించుకవిషయభేదము కలదు.

కన్యకగాఁ జేసి సంతానములేని తనభార్య కిచ్చెను. ఆమె యాపుత్రికను గారాబముతోఁ బెంచుచుండఁగాఁ గాలక్రమమున వరార్హ మైనవయ స్సుకలది యాయెను. అపుడాముని వాయుదేవుని సూర్యుని మేఘుని తపోబలముచే రప్పించి తనకన్యకకుఁ జూపి "పుత్రి ! ఈముగ్గురిలో నీయి ష్టము వచ్చినవానిని వరింపు మనెను. ఆమె వాయువు నతిచపలాత్మకుఁ డని యు, అగ్నిని కృష్ణమార్గసంచారియనియు, సూర్యుని భ్రమణశీలుఁ డనియు దోషము లెంచి వారిని బెండ్లియాడ నిష్టపడలేదు. అపు డాముని యొకయెలుకను దీసికొనివచ్చి దీనిని బెండ్లియాడెదవా యని యడిగెను. అంతట నాకన్యక భగవంతుఁడా ! నన్ను మరల మూషక ముగాఁ జేసి దానికిఁ బెండ్లిఁ జేయుమని కోరెను. ["సూర్యం భర్తార ముత్సృజ్య పర్జన్యం మారుతం తథా స్వజాతిం మూషికా ప్రాప్తా స్వ జాతి ర్దురతిక్రమా."]

౨౩౨. శ్వపుచ్ఛస్థాపిన్యాయము.

కుక్క మాంసములేనిది యెండిపోయినది యగునొకయెముకను బట్టుకొనివండ్లవెంట నెత్తురు వచ్చువఱకుఁగొరుకుచుండును. అట్లేనీచుఁడు ఫలము లేకపోయినను నిష్ఫల మైనవస్తువును బట్టుకొని విడువఁడు.

తే. గీ. మేడపల్లివస్వాయుఁడు మితవిదుండు
వేంకటేశుఁడు నేర్చినవిధముకొలఁది
లౌకికన్యాయసమితికి లఘువుగాను
వివరణము వ్రాసి ప్రకటించె విబుధు లలర.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు—ప్రతిష్ఠాపకులు.

శ్రీమహారాజా రావు వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావుబహద్దరువారు పిఠాపురము మహారాజావారు, పరిషద్యావజ్జీవాధ్యక్షులు.

కీ. శే. శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు

కీ. శే. శ్రీ బొబ్బిలిమహారాజావారు

ఉద్ధారకులు.

శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరువారు—ఉయ్యూరు జమీందారువారు

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యనిర్వాహకసభావర్గము.

కార్యనిర్వాహకసభాధ్యక్షులు.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఎ., బి. ఎల్.

కార్యదర్శులు.

కిడాంబి రాఘవాచార్యులుగారు ఎం. ఏ., బి. ఎల్.

వింజమూరి వెంకన్నపంతులుగారు ఎం. ఏ

కార్యనిర్వాహకసభాసభ్యులు.

దివాన్ బహద్దర్ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తినాయుడుగారు, (కోశాధ్యక్షులు).

పెద్దాడ రామస్వామిగారు, ఎం. ఏ. ,,

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు.

కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు,

శ్రీమాన్ గొడవర్తి జగన్నాథస్వామిగారు ఎం. ఏ., ఎల్. టి.

దగ్భా వేంకటశివరామరాజుగారు బి. ఏ., బి. యల్.

అళిక్కి వేంకట్రామయ్యగారు

కేశవరపు రామరాజుగారు.

కోకా వేంకటసుబ్బారావునాయుఁడుగారు.

ఓరేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు, శతావధాని.

పామగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుపంతులుగారు.

పిళ్ళారిసెట్టి రంగబ్రహ్మరావునాయుఁడుగారు.

శ్రీసూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు.

—♦ ప్రథమభాగము. ♦—

ఇది బహువిధముల నాంధ్రనిఘంటువు లన్నింటికంటె మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. సంస్కృతపదములకుఁ, దెనుఁగుపదములకు వానిప్రయోగములకుఁ దడవికొననక్కఱలేదు. విద్యార్థులకుఁ గవులకు నీనిఘంటు వనేకవిధముల సమస్తసహాయమును జేయును.

సాదాప్రతి రు 5 లు. ఆర్టుపేపరు ప్రతి రు 7 లు.

రఘునాథరామాయణము.

ప్ర థ మ భా గ ము.

తంజావూరు రఘునాథభూపాలుఁడు రచించినదానిలోని కొంత భాగము! ఈ భూపాలునికే చేమకూర వేంకటరాజకవి విజయవిలాసము నంకితముచేసినది. ఈ రాజకవి కవిత్వము మృదుమధురమైనది. కల్పన లతి మనోహరములు, పాఠకలోక మీతని ద్విపదనలచరిత్రమును, వాల్మీకి చరిత్రమును జదివియేయుందురు, కావున, మేము వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱ యుండదు.

వెల రు. 1-8-0.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్కార్యదర్శులు, కాకినాడ.

Printed by N. Achutaramiah at the Cocanada Printing Works Cocanada and Published by K. Raghavacharyulu, Secretary, Telugu Academy, Cocanada.